

סיכום לפי סוגי שאלות בבגרות היסטוריה- תוכנית לימודים כתה י'

עריכה : דודי זינגר

- חוברת זאת הינה כלי עזר ללמידה , אין להסתמך וללמוד רק מהחוברת למבחן הבגרות

מאפיינים

מאפייני תקופת הנאורות

1. אינדבידואליזם - התפיסה עד הנאורות הייתה שאלוקים עומד במרכז העולם, ובני האדם נועדו לשרת את רצונותיו באמצעות נציגיו בעולם - הכמרים (בעולם הנוצרי). הכמרים היו היחידים בעלי הידע והם העבירו דרשות והסברים לציבור המאמינים ומאחר שקהל המאמינים היה בור ועם הארץ ולא ידע קרוא וכתוב - הוא שמע את דבריהם והאמין בכל מה שנאמר לו.

בתקופת הנאורות התפיסה הייתה שהאדם במרכז והאדם צריך לקחת את גורלו בידו. ההתייחסות היא אל האדם כפרט ולא כחלק ממשפחה או מקהילה. לכן האדם לא צריך להיות תלוי בחסדי אחרים ואחראי לגורלו. בנוסף, ההסתכלות הייתה שבימי הביניים האדם האמין שאלוקים במרכז, דבר שהוביל אותו לא לקחת על עצמו אחריות - כי אם אלוקים קובע הכול - אני לא צריך לעשות כלום. תקופת הנאורות רצתה לראות את הדברים אחרת והציבה את האדם במרכז - כך שהוא קובע את גורל חייו ואחראי להם.

2. רציונאליזם - הוגי הדעות האמינו שצריך לשאול שאלות על כל דבר. רציונאליזם הכוונה היא לתבונה - לפעול עפ"י השכל, כלומר - האמונה שבכוח התבונה להכיר את המציאות ולנתח אותה נכון. לפי הרציונאליזם, אין דבר שאין לו תשובה שכלית הגיונית. אין דבר שהוא "מעל הטבע" ולכל דבר יש הסבר הגיוני שניתן להגיע אליו עם התבונה והשכל.

3. פסקנות וחילון - הנאורות האמינה שיש להטיל ספק בכל דבר ובעיקר בנושאי דת. דרישת הנאורות הייתה לפהריד את כח הכנסייה מענייני המדינה (בימינו - הפרדת דת ומדינה), דבר שהוביל לחילון - הפיכת האדם מאדם דתי לחילוני. עם זאת, היו הוגי דעות שהמשיכו להיות נוצרים אדוקים כמו ניוטון שהאמין בקיומו של אלוקים ובבריאת האדם, אך האמין שלאחר הבריאה הוא הפסיק להשגיח על העולם ומאפשר לטבע לנהל את העולם בכוחו העצמאי וללא התערבות (הרמח"ל מתאר זאת כאחד מסוגי הכפירה בה' - אמונה שה' ברא את העולם אך הפסיק להשגיח על נבראיו. ראה עוד ב"דעת תבונות" לרמח"ל).

4. ידע - הפיתוחים המדעיים הובילו לשינויים חברתיים ויצרו חברה מבוססת על ידע כללי ולא רק על הכשרה מקצועית. האינציקלופדיה, בה נכתבו ערכים שונים של ידע בנושאים שונים שכללו מדע, טכנולוגיה, משפט, דת, אנשים חשובים וכו', הובילה להעצמת ידע וזכתה לתפוצה רחבה. ההתייחסות בתקופה זו הייתה שאדם אינו צריך רק לרכוש מקצוע בחייו, אלא גם לדעת ידע כללי (תחת הסיסמה "ידע הוא כוח").

5. קידמה - המחקרים המדעיים הובילו לשיפור הטכנולוגיה שהובילה לשיפור גדול מאוד בתחומי החיים - נמצאו תקופות למחלות ותוכלת החיים עלתה מאוד. רעיון הקידמה סותר את הנצרות שמאמינה שעידן האושר יבוא רק בעולם הבא. אנשי הנאורות האמינו שהאושר יכול לבוא כבר בעולם הזה עם שיפור הטכנולוגיה ואיכות החיים.

מאפייני תנועות לאומיות

א. **מנהיגים**; המנהיגים של התנועות הלאומיות היו בדרך כלל טיפוסי מנהיגים מודרניים: מנהיגים כריזמטיים שהאמינו שיש בכוחם לשנות את המציאות. אותם מנהיגים גיבשו תוכניות לשינוי המציאות הקיימת בהתאם להשקפת עולמם ותוך גיוס העם לעזרתם.

ב. **דרכים שונות למאבק**; המנהיגים של התנועות הלאומיות ניהלו מאבקים בדרכים שונות כלפי גורמים בארצם וגורמים מבחוץ – שרצו לעכב את השגת המטרות של תנועתם. המאבק בהרבה מן המקרים היה נגד הכוחות של המשטר הישן; המלוכה והאצולה, הצבא, הכנסייה.

ג. **מטרה**; המטרה של התנועות הלאומיות הייתה להיאבק למען הקמת מדינת לאום ולקבל ריבונות בטריטוריה שהתייחסו אליה כמולדת שלהם.

ד. **מאבק**; התנועות הלאומיות נאבקו להשגת המטרות הבאות: סילוק שלטון זר (כובש) מאדמת המולדת שלהם, איחוד פוליטי, איחוד כלכלי, קביעת שפה רשמית למדינה, קביעת דגל, המנון לאומי ועוד.

ה. **טיפוח תודעה לאומית**; התנועות הלאומיות טיפחו תודעה לאומית בקרב בני אותו לאום. אותן תנועות דאגו לפאר את מורשת העבר המשותף גם דרך חינוך לאומי. כל זאת במטרה לחזק את הלכידות של בני כל אותו לאום. התנועות הלאומיות טיפחו מסורות עממיות כמו טקסים, תרבות של אותו לאום. התנועות הלאומיות עוררו את הרצון להיאבק למען הגשמת המטרות של התנועה הלאומית.

מאפייני מלחמת העולם הראשונה:

מלחמה טוטלית: הייתה זו מלחמת ההמונים הראשונה - בה לקח חלק מספר המדינות הגדול ביותר עד כה מכל חמש היבשות.

כ- 65 מיליון גברים ונשים גויסו לשורות הצבא בחזית ובעורף, אנשים גויסו ללא כל התחשבות ברכושם או במעמדם.

המלחמה הייתה טוטלית הן בחזית והן בעורף - מיליוני חיילים לחמו בחזית ומיליוני אזרחים בעורף לקחו בה חלק בכל תחומי החיים - בתעשייה, בשירות הציבורי ובתחבורה.

בסוף המלחמה נמנו יותר מעשרה מיליון חיילים ו- 13 מיליון אזרחים נהרגו, ונפצעו כ- 22 מיליון בני אדם. הנזק הכלכלי הגיע לכ- 300 מיליארד דולר.

"מערכת בריתות בין מדינות": בעקבות המרוץ האימפריאליסטי במאה ה- 19 של מדינות אירופה, נכנסו גם מושבותיהן למלחמה, למשל הודו עם בריטניה. מושבות אלה שימשו מקור חשוב הן של כוח אדם והן של חומרי גלם למלחמה. למעשה הייתה זו מלחמה בין מדינות אירופה ששלטו ברוב חלקי העולם האחרים.

"מלחמת חפירות": שיטת הלוחמה האופיינית למלחמה זו, הייתה "מלחמת החפירות". החיילים חיו ולחמו בחפירות ארוכות ועמוקות כשהם סובלים ממכות עכברושים, כינים וקור. כל צד בנה מערכת ביצורים להגנה וכוח אש ממוקשים, ארטילריה ומכונות ירייה. הוקמו מחסומי תיל לפני החפירות להקשות על הסתערות היריב וחומות בטון בהן ניצבו צלפים. החיילים עמדו על המשמר מצוידים בקסדות פלדה. כדי לשבור את המבוי הסתום יזמו שני הצדדים התקפות שלא שינו את המצב. החיילים בחפירות שילמו תמורת טיפשותם של המפקדים ותפיסותיהם המיושנות בקרבות חסרי תוחלת, לעיתים הוזזו קו החזית במספר מטרים בודדים לכאן ולכאן ומיליוני חיילים משני הצדדים איבדו את חייהם.

"תעמולה": התעמולה נועדה לחזק את רוח האזרחים ואת הלוחמים בחזיתות ולערער את רוחו וכוח עמידתו של האויב. אמצעי התעמולה היו עיתונות, כרזות, הפצת שמועות, הפצת קריקטורות והטלת כרוזים ממטוסים לחפירות האויב.

חברה (העורף): המלחמה שינתה את הסדר החברתי באירופה ותרמה לחיזוקם של ההמונים. מעמד האצילים נפגע ומעמד הפועלים, שלקח חלק פעיל במאמץ המלחמתי (אם בגיוס ואם בעבודה בתעשייה) עלה. כך התחזקה השפעת ההמונים ועלו הכוחות הדמוקרטיים. **מעמד האישה** התחזק בעקבות המלחמה - עקב גיוס המוני של גברים, עלה הצורך בידיים עובדות. כך החלו לצאת מן הבית נשים ולמלא תפקידים חיוניים בעורף בעת המלחמה (שעד כה היו סגורים בפניהן). בהדרגה יורחב, עקב כך, אף זכות הבחירה לנשים במדינות שונות.

מאפייני משטר טוטליטארי

אידיאולוגיה

משטרים טוטליטרים מבוססים על אידיאולוגיה רישמית אחת: קובץ רעיונות מאוחדים אשר מכתיבים לאזרחי המדינה איך להתנהג, לחשוב ולפעול בכל תחומי החיים. האידיאולוגיה מציגה חזון, אידיאל, וכדי להשיג אותו השלטון יכול לפגוע בזכויות האדם והאזרח. המשטר מתכוון לשנות את החברה ואת האדם ולעצב אותם מחדש ע"פ הרעיונות שלו, בהתאם לחזון האידיאלי של המשטר. השלטון מבקש לעצב "אדם חדש" ולכן האידיאולוגיה שולטת באזרח באופן מוחלט.

מפלגה ומנהיג יחיד

במשטר טוטליטרי קיימת רק מפלגה אחת: **מפלגת השלטון** ובראשה עומד **מנהיג חזק** - מנהיג כל יכול ובלתי מעורער. אין אפשרות להחליף את הממשלה והמנהיג ולא מופנת כלפהם ביקורת. המנהיג הוא היחיד שקובע ומחליט במדינה, פעילות המפלגה מופנת לכל שכבות החברה וכוללת הקמת תנועות לגברים, לנשים ותנועות נוער. כך השלטון משיג למפלגה ולמנהיג תומכים נלהבים אשר מאמינים באידיאולוגיה ומצייתים לכל הוראות המנהיג.

טרור

כל המשטרים הטוטליטריים מפעילים אמצעי טרור בכדי לשמור על יציבות שלטונם ועל פיקוח נוקשה. ישנם מספר סוגי טרור: **טרור פיזי** ע"י משטרה ומשטרה חשאית אשר אוסרת וחוטפת אנשים, מחזיקה אותם בכח, מענה אותם ואף רוצחת אותם. **טרור פסיכולוגי** אשר משתמש בשטיפות מוח ובהשפעה פסיכולוגית בכדי לשלוט במוחם של האזרחים. **טרור חוקי** אשר מבוסס על מערכת חוקים וצווים המטילים פסקי דין אכזריים על הנאשמים או חשודים בלבד. באמצעות סוגי טרור אלו שולט המנהיג על התנהגות ההמון, על חשיבתם ואורך חייהם כרצונו ללא התחשבות בזכויותיהם.

תעמולה המונית

במשטרים טוטליטריים ישנה **צנזורה** קיצונית על אמצעי התקשורת, השלטון שולט שליטה מוחלטת בעיתונות, ברדיו, בקולנוע ובתיאטרון בכדי לשלוט על דעת הקהל ולבחור מה האזרח הפשוט ידע ומה יוסתר ממנו. כך מונעים מחשבה ביקורתית ומפעילים פרסומת לטובת המפלגה. התעמולה מתבצעת ע"י סיסמאות, מצעדים, נאומים ו**פולחן האישי** [מפורט מטה]

מדיניות תוקפנית

המשטר הטוטליטרי שואף להתרחב טריטורילית- לכבוש שטחים מדינות אחרות תוך מטרה להקים מעצמה, אימפריה. המשטר הוא תוקפני, יוזם מלחמות ועימותים בין מדינות, איננו מסכים למו"מ או מאמצי שלום.

פיקוח על הכלכלה והנשק

מדינות טוטליטריות מתנהלות באופן ריכוזי וכל הסמכויות נמצאות בידי המנהיג, וגם השליטה על אמצעי הבטחון: צבא, משטרה, משטרה חשאית וכן קנייה וייצור נשק, נאמנות הכוחות הבטחוניים נתונה בצורה עיוורת למנהיג ורק לו יש את הכח להחליט בנושא זה, בנוסף כל הנושאים בכלכליים מוכתבים ע"י המנהיג ומגויסים לצורכי המדינה. כל הרווחים ובתי העסק שייכים למנהיג.

פולחן האישיות

המשטר הטוטליטרי לא רואה אדם כיחיד, אלא מתייחס אל כולם כקבוצה מגובשת, מטרת המשטר לפנות אל העם כאחד באסיפות המוניות, בטקסים ומצעדים המוניים, דבר שמחזק את "אפקט העדר", מטשטש הבדלים וביקורת ומחזק את שלטונו של המנהיג.

מאפייני התיעוש

1. **הומצא מנוע קיטור** – הדבר איפשר להפעיל מכונות גדולות בחקלאות, בטקסטיל, בתעשייה. הוגבר קצב היצור ונוצר חיסכון בכח-אדם בתהליך היצור.
2. **תחבורה**: רכבות אוניות החליפו את העגלות ואת אוניות המפרש. – הדבר הביא למהפכה בהובלת הסחורות
3. **תעשיית הפחם** – מכרות רבים נחצבו באנגליה וגרמניה
4. **השתכללות התיעוש** - מוצרים לא הוכנו ע"י בעל מקצוע אחד, אלא עברו תהלי של תיעוש, כלומר פס יצור ארוך ומשומן שעל כל שלב אחראי עובד. – יצור המוני, מעבר מבתי מלאכה קטנים לבתי חרושת גדולים.

מאפייני העולים, בני העלייה הראשונה :

1. יוצאי מזרח אירופה שהעדיפו את ארץ ישראל על פני ארה"ב. רובם חברים באגודות חובבי ציון.
2. אנשים בעלי הון מועט (מעמד בינוני)
3. דתיים מסורתיים בעלי השכלה יהודית, חסרי השכלה כללית.
4. בעלי משפחות בגילאים 30-40.
5. למרות רצונם הרב של העולים לעסוק בעבודת אדמה, הידע שלהם בחקלאות היה מועט; אלה שידעו עבודה חקלאית, הכירו זאת בתנאי האקלים והקרקע של מזרח אירופה, תנאי האקלים בארץ ישראל שונים בתכלית (חם ויבש), זאת אחת הסיבות לכך שהמושבות נקלעו לקשיים כלכליים גוברים.

מאפייני העולים, בני העלייה השנייה:

1. עלו כ-40,000 יהודים לארץ. בסוף תקופת העלייה השנייה מנה היישוב היהודי כ-85,000 איש. רוב העולים הגיעו ממזרח אירופה – רוסיה, גליציה ורומניה. מעטים הגיעו מצפון אפריקה, אסיה ותימן. העולים היו צעירים ורווקים בעלי תודעה פוליטית גבוהה. בעלי אידיאולוגיה ציונית-סוציאליסטית.
2. רעיונות אדיאולוגים ליצירת חיים שוויונים (סוציאליסטים), שהשפיעו בהמשך על אופי התפתחות היישוב בארץ.
3. העולים הדתיים שעלו במסגרת העלייה השנייה התיישבו בארבעת ערי הקודש והשתלבו במסגרת "היישוב הישן".
4. העולים המסורתיים ואנשי המעמד הבינוני, התיישבו בערים הגדולות חיפה ותל אביב שהתפתחו מאוד בתקופה זו.
5. העלייה התימנית הגיעה לארץ ממניעים דתיים והתיישבו גם כן בערים או באזורים הסמוכים להתיישבות העובדת.
6. בעלייה השנייה נקבעה ההנהגה של היישוב היהודי בארץ.
7. תשעים אחוזים מן עלייה השנייה ירד מן הארץ במהלך מלחמת העולם הראשונה

גורמים

גורמים להתפתחות מדינות לאום במהלך המאה ה-19

1. **המודרניזציה** - המאה ה-18 וה-19 אופיינו בשינויים רבים בתחום התעשייתי והטכנולוגי. בעיקבות הפיתוח הטכנולוגי והמצאת המכונות, יכלו מעט אנשים לעשות עבודה שבעבר אנשים רבים עשו, בפרק זמן קצר בהרבה מבעבר. חוסר הצורך בידיים עובדות גרם לכך שאיכרים רבים נדדו מן הכפר אל העיר (=תהליך העיור) בעיר נוצרה אצל האנשים תחושת אי שייכות וניתוק מוחלט מן הסביבה. הם חשו בלבול ואי שייכות לזהות המעמדית שלהם, למקצוע שלהם, למשפחות שלהם ולמקום ממנו באו.

האנשים שהגיעו לערים הגדולות נקלעו למשבר: הם עזבו את המשפחה המורחבת, את הקהילה הדתית הקטנה שאליה היו רגילים ובה קיבלו את התמיכה הנפשית ובמקום זאת עברו לעיר הגדולה ונבלעו בתוך ההמון, חיו בעוני ומצוקה. הרגישו זרות בדידות, חוסר השייכות.

הלאומיות הייתה הדבק החדש שיאחד בין האנשים באותה הארץ: הדבק הלאומי. הלאומיות איחדה בין האנשים, נתנה יציבות ובטחון.

2. **רעיונות ההשכלה והחילון** - המאה ה-17 וה-18 אופיינו בשינויים רבים בתחומי המדע, הרפואה וטכנולוגיה. בעקבות הפיתוח התעשייתי יכלו אנשים רבים למצוא הסברים הגיוניים לשאלות שפעם רק הדת יכלה להשיב עליהם. כתוצאה מכך סמכות הכנסייה והדת כגורם חשוב ומשפיע שמוכן מאליו התערערה ואצל אנשים רבים התרחש תהליך של חילון (=מעבר מאורח חיים דתי לאורח חיים חילוני). תהליכי ההשכלה הובילו להקמתה של תנועה בשם "תנועת ההשכלה", תנועה זו פיתחה רעיונות שנקראים "רעיונות הנאורות" ולפיהם כל בני האדם תבוניים, חופשיים ושווים זה לזה ולכל בני האדם יש זכויות "טבעיות" שמגיעות להם רק מעצם היותם בני אדם (הזכות לחירות, לחיים ולקניין). לכן, אם כל בני האדם תבוניים, חופשיים ושווים זה לזה, אז לאף אחד אין סמכות לשלוט אלא אם כן סמכות זו ניתנה לו ע"י העם (מכאן צמח הרעיון כי על העם לבחור את שליטיו בעצמו). בעקבות תהליכי החילון נוצרה תחושה של בילבול ואי שייכות,

התנועות הלאומיות הושפעו מרעיונות החירות, השוויון, עליהם דיברו המשכילים. התנועות הלאומיות טענו, שמאחר שבני-אדם נולדו חופשיים ושווים בזכויותיהם - גם עמים זכאים לחירות לאומית וכל עם זכאי לקבוע בעצמו את צורת השלטון המתאימה לו (ריבונות העם),

התפתחות רעיונות הנאורות הביאו להתעצמות רעיונות תנועות הלאום שהתבססו על אותן הרעיונות.

3. **המהפכה הצרפתית** - עד למהפכה הצרפתית החברה בצרפת הייתה מחולקת ל 3 מעמדות איכריים - מעמד האצולה, מעמד הכנסייה ומעמד פשוטי העם. מעמד פשוטי העם היווה בערך ב-90% מן האוכלוסייה בצרפת אך היה בעל חוסר השפעה מוחלטת. לעומת זאת, מעמד האצולה ומעמד הכנסייה היווה בערך כ-10% מכלל אוכלוסיית צרפת אך היו בעלי השפעה מוחלטת על כל ההחלטות שהתקבלו במועצת העם. לאחר חדירת רעיונות ההשכלה אל השכבות השונות של האוכלוסייה, התחילה להתעורר שאיפה בצרפת לבטל את מבנה המעמדות. בשנת 1789 יצאו מעמד פשוטי העם למאבק אלים נגד מעמד האצולה והכנסייה בשם רעיונות החירות והשוויון וכך נולד הלאום הצרפתי כלאום פוליטי. הרס הבסטיליה (בית הכלא המלכותי למתנגדי המשטר) היווה באופן סופי את תום השלטון המלוכני בצרפת ואת ביטול מבנה המעמדות. במקום אסיפת המעמדות הוקמה האסיפה הלאומית,

האסיפה הלאומית גיבשה את הלאומיות הצרפתית: הקימה את צבא-העם, הפיצה את השימוש בשפה הצרפתית ברחבי צרפת, וגיבשה סמלים לאומיים שקיימים בצרפת עד היום: דגל שלשת הצבעים, המנון צרפת והחג הלאומי של צרפת - יום שחרור הבסטיליה-המהפכה הצרפתית הביאה בפעם הראשונה להקמת מדינה על בסיס רעיונות תנועות הלאומיות באירופה

4. **כיבושי נפוליאון** - בשנת 1799 תפס נפוליאון בונפרטה את השלטון בצרפת לאחר שהוכיח יכולות יוצאות דופן כקצין בצבא הצרפתי. בשנת 1804 הכריז על עצמו כקיסר צרפת. שאיפותיו האימפריליות ויכולתו הצבאיות הובילו לכיבוש מרבית אירופה בידי צבאו וגרמו להתעוררות לאומיות אתנית ברחבי אירופה. לכיבושי נפוליאון היו 2 פנים - **מצד אחד**, הוא נתפס כמי שהפיץ את רעיונות ההשכלה ועקרונות המהפכה הצרפתית באירופה אך **מצד שני** עצם זה שהוא שלט על העמים השונים היה מנוגד לרעיונות החירות והריבונות. כתוצאה מכך העמים אותם כבש התנגדו לו ונאבקו בו על מנת להגיע לריבונות משל עצמם. בסוף שנת 1812 נפוליאון הובס והעמים אותם כבש התאחדו סביב רעיונות הלאומיות האתנית.

כיבושי נפוליאון הביאו להתפתחות מדינות לאום: א) הפצת הלאומיות ברחבי אירופה. ב) הפצת הרעיונות הלאומיים הצרפתים ובמקביל שלטון הדיכוי הצרפתי הביאו להתנגדות לנפוליאון ולהקמת תנועות לאומיות.

גורמים למלחמת העולם הראשונה

1. **מערכת בריתות:** בין המדינות השונות נכרתו בריתות והסכמים חשאים. ערב מלחמת העולם הראשונה היו יריבויות פוליטיות בין המדינות וחששות של מדינות לפגיעה בריבונותם וביטחונם מצד מדינות שכנות. התחרות בין המעצמות לא פסקה: למי יהיו יותר שטחים, למי יהיה צבא יותר חזק, למי יהיה נשק יותר מפותח.

החשדנות והחששות גרמו לכריתת בריתות הגנה, הסכמים והבנות בין המעצמות. שלוש מעצמות המרכז היו קשורות ביניהן באמצעות בריתות הגנה, בעוד שהקשרים בין צרפת ובריטניה נוצרו אך ורק לצורכי הגנה ולא לעמן התקפה. הברית בין צרפת ורוסיה נחתמה מפני שהרוסים חששו ממתקפה אוסטרו הונגרית, והצרפתים פחדו מהגרמנים. מאחר שכל מדינה באירופה מצאה את עצמה מזוהה עם אחת ממערכות הבריתות, הרי שכל מלחמה בין שתי מדינות הייתה גוררת את אירופה כולה למלחמה. כל מדינה התחייבה לבוא לעזרת חברתה.
2. **מרוץ החימוש:** ערב מלחמה האמינה כל מעצמה ביכולתה לנצח במלחמה **תוך זמן קצר, ומפקדי הצבאות לחצו לצאת למלחמה כדי להבליט את יכולתם בשדה הקרב.**
3. **התעוררות לאומית** - התסיסות הלאומיות הרבות של המיעוטים הרבים שישבו במרכז אירופה ובבלקן היו בבחינת אבק שרפה שהפתיל שהוביל אליה הלך והתקצר.

התפוררותה של האימפריה העותומאנית טיפחה בקרב עמי הבלקן את השאיפה לעצמאות וגרמה לסכסוכים ביניהם.
4. **המרוץ האימפריאליסטי** - החיפוש אחר שווקים הביא את מדינות אירופה לאזורים שבהם לא היה שלטון מרכזי או שקל היה להשתלט על השלטון המרכזי משום שהוא היה חלש. את השווקים הללו מצאו מדינות אירופה באסיה אך בעיקר באפריקה. **מכיוון שמדינות אירופה התחרו זו בזו על השתלטות על שטחים נוצרו מתיחויות באירופה ונדמה היה שאירופה עומדת על סף מלחמה.**
5. **הגורם הישיר למלחמה:** ב 28 ביוני 1914 נרצח יורש העצר האוסטרי. הרצח התרחש בעת שביקר בעיר סראייבו, שהייתה בתחום האימפריה האוסטרית. תושבי סראייבו היו תושבים סלבים ושאפו להתאחד עם המדינה השכנה, סרביה. ממשלת אוסטריה ראתה בסרביה אחראית לרצח והכריזה עליה למלחמה. רוסיה, שהייתה בעלת בריתה של סרביה, הכריזה למלחמה על אוסטריה והחלה בגיוס צבא, מערכת הבריתות באירופה נכנסה לפעולה

הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית

א. ההתעוררות הלאומית בקרב עמי אירופה במאה ה-19 :

במהלך המאה ה-19 חל גל התעוררות לאומית בקרב עמי אירופה. עמים שונים נאבקו למען חירותם ולמען אחדותם הלאומית. היהודים הושפעו עמוקות מההתעוררות הלאומית שסביבם והיא משמשת גורם מאיץ לצמיחת התנועה הציונית.

היהודים לומדים מהעמים האחרים ומתחילים להתייחס אף הם להיותם עם שיש לו זכויות לאומיות והוא צריך לפעול להגשמתן.

בנוסף להתעוררות הלאומיות גררה אחריה יותר תשומת לב לייחוד התרבותי והאתני של כל לאום, להבלטת המפריד בין בני האדם יותר מאשר המשותף להם. וכך בחלק מהמדינות התגברה דחיית היהודים על רקע שונותם, היהודים מבינים שאין להם מקום בקרב העמים השונים.

דוגמא לכך ניתן לראות בספרו של משה הס אחד ממבשרי הציונות' רומי וירושלים': "עם שחרורה של עיר הנצח שעל נהר הטיבר (רומא) יתחיל גם שחרורה של עיר הנצח שבהר המוריה (ירושלים), עם תחייתה של איטליה תתחיל גם תקומתה של יהודה."

ב. כישלון האמנציפציה- כחלק מהשפעות תנועת ההשכלה והמהפכה הצרפתית החל תהליך של מתן שוויון זכויות פוליטי וחברתי ליהודים, כל החוקים והתקנות שהפלו אותם לרעה בוטלו, והם הוכרו כאזרחים לכל דבר. האמנציפציה ניתנה בראשונה בצרפת לאחר המהפיכה הצרפתית, ובעקבותיה נתנו מדינות נוספות באירופה המערבית והמרכזית במהלך המאה ה-19, אמנציפציה ליהודים.

מצד אחד מתן האמנציפציה פתח בפני היהודים אפשרויות חדשות בעיקר בתחומי הכלכלה וההשכלה, בנוסף גרמה האמנציפציה לשינויים באורח חייהם של היהודים כחלק מהשתלבותם של היהודים בחיי החברה הכללית.

יהודים רבים החלו להשתלב בחברה. דוגמאות לביטויי ההשתלבות:

א. בתחום התרבות והחינוך: יהודים רבים החלו ללמוד באוניברסיטאות מקצועות חופשיים, ופנו לתחומי תרבות שונים. למשל: הסופר היהודי גרמני היינריך היינה, הצייר מוריץ דניאל אופנהיים.

ב. בתחום הכלכלה: היהודים החלו להשתלב בכלכלה המודרנית ובמעמד הבורגני. במערב אירופה עסקו היהודים בעיקר בשלושה תחומים- מסחר- יותר יהודים עוסקים במסחר סיטונאי וחנויות. בנקאות- היהודים החלו להשתלב בכלכלה הקפיטליסטית. בנקאים יהודים החלו להשפיע על הכלכלה האירופאית. לדוגמא משפחת רוטשילד שניהלה בנקים במספר ערים באירופה. מקצועות חופשיים- בעקבות פתיחת האפשרות להשכלה גבוהה, יהודים החלו להשתלב במקצועות כמו ראיית חשבון, עריכת דין, עיתונאות ועוד. העיסוק במקצועות אלה הוביל להשתלבותם בחברה.

ג. בתחום הצבא והפוליטיקה: ההשתלבות בתחום הפוליטי לא הייתה קלה, למרות זאת חלקם הצליחו להתקדם למשרות בכירות. לדוגמא, אדולף כרמייה, שהיה שר המשפטים בצרפת.

- מתן האמנציפציה עורר תקוות בלב היהודים. הם קיוו שהאמנציפציה תוביל להשתלבותם ולקבלתם בחברה הסובבת, ולהיעלמות השנאה כלפיהם. אולם רעיונות ההשכלה והאמנציפציה לא חלחלו לחלקים נרחבים בחברה, ולא רק שהשנאה לא נעלמה היא אף התגברה. מתן האמנציפציה הגביר את החיכוכים בין היהודים לסביבתם.

כל זה מוביל את היהודים לאכזבה ולחיפוש פתרון אחר למצוקתם והם ימצאו אותו בלאומיות היהודית.

- האמנציפציה הביאה לשבירת מבנה הקהילה היהודית, הדת חדלה לשמש מסגרת מלכדת אחת, יהודים עזבו את קהילותיהם, עברו לגור בערים הגדולות והחלו להשתלב בסביבתם. חלק מהיהודים החלו לאמץ מנהגים תרבותיים של גויים במטרה לטשטש את השוני בינם לגויים. יהודים אימצו שמות של גויים, שינו את לבושם המסורתי, החלו לדבר בשפת הגויים ואף אימצו מנהגים של הגויים. חלקם שמרו על זהותם היהודית-דתית אך גם הרגישו שייכים לאומה שבקרבה חיו ולכן הגדירו את עצמם למשל בצרפת "צרפתים בני דת משה". ואצל חלק קטן מהיהודים מתחילה תופעה של התבוללות ומיעוט קטן אף המיר את דתו. (היינריך היינה)

תופעות אילו עוררו חששות להתבוללות ולהיעלמות של העם היהודי, והרעיון

הציוני בא כדי להלחם בהשלכות השליליות של האמנציפציה, ולמנוע אבדן של

העם.

ג.התגברות האנטישמיות-

ברבע האחרון של המאה ה-19, מתרבים גילויי האנטישמיות באירופה. לשנאת ישראל הישנה נוספים גורמים חדשים וביטויים חדשים. במחצית השנייה של המאה ה-19, מתפתחת תורת הגזע שסיפקה בסיס לכאורה מדעי לשנאה כלפי היהודים, נקבע סולם גזעים של המין האנושי ובו היה מקומו של הגזע השמי נמוך. היהודי נחשב לנחות מבחינה ביולוגית, והתנהגותו וצורתו נקשרו במוצאו הגזעי. גם אם ימיר היהודי את דתו, לא יוכל לשנות את טבעו כיוון שתכונות הגזע עוברות בתורשה ולא ניתנות לשינוי. החלו להשמע טענות חדשות נגד היהודים, שהם שואפים להשתלט על העולם, שהם מנצלים את העמים בקרבם הם יושבים ומתעשרים על חשבון המעמדות הנמוכים, שהם פועלים במסגרות מהפכניות ומסיתים את הפועלים נגד בעלי ההון ועוד. בתקופה זאת של התעוררות לאומית, הובלטה שונותם של היהודים שהיו מיעוט זר, והיוו מכשול לאחדות הלאומית. עם הקמת מפלגות ההמון החלו מפלגות שונות לעסוק בהסתה אנטישמית על מנת למשוך את ההמונים למפלגתם.

ביטויי האנטישמיות במערב ומרכז אירופה: (כגורמים להתפתחות תנועה הציונית של הרצל)

- מפלגות אנטישמיות- לדוגמא בגרמניה, מפלגתו של אדולף שטקר "מפלגת הפועלים הגרמנית סוציאליסטית", שהפיצה תעמולה אנטישמית במטרה להשפיע על ההמונים לתמוך בה, מצע המפלגה כלל תכנים אנטישמיים.
- ספרים ועיתונים אנטישמיים- לדוגמא בצרפת, אדוארד דרימון סופר צרפתי פרסם את הספר "צרפת היהודית" שתיאר את ההשתלטות היהודית על צרפת ואת ההשפעה ההרסנית של היהודים, וקרא לשלול את זכויותיהם. " הפרוטוקולים של זקני ציון"- חיבור שפורסם לראשונה ברוסיה ותורגם לשפות שונות, ובו מתואר כיצד זקני היהודים מתוועדים ומתכננים להשתלט על העולם.
- ארגונים אנטישמיים- לדוגמא " הליגה האנטישמית" בגרמניה, בהנהגת וילהלם מאר. ארגון שקרא לביטול הזכויות שניתנו ליהודים וסילוקם מהשפעה על גרמניה.
- פרשות אנטישמיות- לדוגמא פרשת דרייפוס בצרפת, בה הואשם קצין יהודי בצבא הצרפתי בבגידה בצרפת, על לא עוול בכפו וללא בדיקה מעמיקה של הנתונים. פרשה זו עוררה סערה גדולה בצרפת שבסיומה זוכה דרייפוס. פרשת דרייפוס מוכיחה את כשלון האמנציפציה ואת העובדה שרעיון השיוויון של היהודים לא חילחל לחלקים נרחבים בחברה האירופאית.

ביטויי האנטישמיות במזרח אירופה: (כגורם להתפתחות תנועת "חיבת ציון).

במזרח אירופה (רוסיה, רומניה, פולין) לא ניתנה אמנציפציה ליהודים. ברוסיה השתמש השלטון בשנאה נגד היהודים כדי להסיט את זעם העם על רקע מצבו הקשה. השלטון השתמש ביהודים כשעיר לעזאזל. השלטון מעודד את ההמונים לפגוע ביהודים שכביכול אשמים במצבם. במזרח אירופה היו ביטויים אלימים לאנטישמיות:

- פרעות ביהודים- ב-1881 על רקע רצח הצאר הרוסי פורצות פרעות "סופות בנגב" בדרום – מערב רוסיה. למעלה ממאה קהילות יהודיות נפגעו. רצח, אונס, הרס וגזל.
- פרעות קישניב 1903, על רקע עלילת דם (נמצאה גופת ילד נוצרי לפני חג הפסח) התרחשו פרעות אכזריות ביותר כאשר השלטון הרוסי עומד מנגד ולא מסייע ליהודים מאות יהודים נפצעו וכחמישים נשחטו. מספר חודשים לאחר מכן ייפרצו פרעות הומל.
- עלילות דם- לדוגמא פרשת בייליס בה הואשם יהודי ברצח נער נוצרי לצורך הכנת המצות בפסח. בלחץ דעת הקהל הוא שוחרר לבסוף.

האנטישמיות הקשה וכישלון האמנציפציה למנוע את האנטישמיות גרמו לאכזבה קשה, והובילו את היהודים למסקנה שאין להם מקום בקרב העמים באירופה, שהם תמיד יהיו גוף זר ולכן הם חייבים להשיג לעצמם טריטוריה משלהם.

ד. תנועת ההשכלה והחילון בחברה היהודית:

תהליך האמנציפציה גרם לשינויים מעמיקים באורח החיים של היהודים. יהודים רבים עזבו את הקהילה היהודית שחיו בה והיגרו לערים. בעיר הם לא חיו עם יהודים, לא התלבשו כיהודים ולא דיברו בשפה היהודית (אידיש). למרות תהליך זה של התרחקות מהדת רבים מהיהודים החילוניים הוסיפו לזהות את עצמם כיהודים ולקיים מנהגים מסורתיים שונים כגון: עריכת ברית מילה, מנהגים הקשורים לחגים ועוד.

היהודים הללו שאפו להתחבר לזהות היהודית בדרך שונה מבעבר. תהליך החילון סייע לצמיחת הלאומיות בכך שאותם יהודים מצאו בציונות דרך חדשה שסייעה להם לשמור על הזהות היהודית. בנוסף, תהליך החילון הביא לנטישת השקפת העולם הדתית-פסיבית שעל פיה גאולת העם היהודי תבוא משמיים. במקומה החלה להתפתח תפיסת עולם חילונית- אקטיבית שלפיה היהודים צריכים לחלץ את עצמם מקשיי הגולה בכוחות עצמם. התנועה הלאומית היהודית הייתה הדרך לבצע פעילות זו וכך תהליך החילון סייע לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית.

תוצאות

השפעת תנועת ההשכלה היהודית על היהודים באירופה:

- **תהליך חילון:** יהודים רבים עזבו את הדת .

- **התבוללות:** בני הדור השני והשלישי של ההשכלה היו כבר גויים או כאלו שהתחתנו עם גויים, (במשפחתו של מנדלסון ארבעה משישה ילדים התנצרו, נכד אחד נשאר יהודי. אין לו נינים וצאצאים יהודים, בעקבות ההשכלה בכל אירופה, מיליונים התחלנו, התבוללו או התנצרו.

- **זרמים חדשים ביהדות:** החלו לקום זרמים חדשים ביהדות דוגמת ניא-אורתודקסים, רפורמים, קונסרבטיבים.

השפעת המהפכה התעשייתית

תהליך העיר: מהמילה עיר. במהלך המאה ה-19, הערים התרבו ואוכלוסייתן גדלה. היה מעבר מן הכפר אל העיר. העיר התפתחה סביב בתי חרושת, וערים בקרבת נמלים וצמתי תחבורה ראשיים קיבלו תנופת פיתוח והחלו לשגשג. שטחי המרעה של האיכרים נלקחו מהם, והם נאלצו לעזוב את הכפר ולעבור לעיר. בערים החדשות, התעשייתיות, נוצרו בעיות היגיינה וזיהום, ומחלות פשטו בין האזרחים.

שינוי המבנה החברתי משתנה :

המהפכה התעשייתית שנתה את המבנה של החברה. לפני המהפכה התקיימו שלושה מעמדות עיקריים: האצילים, הבורגנים והאיכרים. המהפכה שינתה מבנה זה למבנה חדש, בו שני מעמדות עיקריים: מעמד הבורגנים ומעמד הפועלים (פרולטריון). מעמד הבורגנות היה מעמד מקוטב, בראשו בעלי ההון- **הקפיטליסטים** (בעלי ההון), ובתחתיתו- סוחרים ובעלי מלאכה. מתחת לבורגנות התפתח מעמד הפועלים- העובדים בבתי החרושת ובמפעלים. בזמן המהפכה גדלו הפערים הכלכליים בין המעמדות. עושר ותנאי מחייה טובים- אל מול עוני כבד.

הבורגנות- אורח חיים מיוחד : בני מעמד הבורגנות חיו בעיר, ועסקו בעבודות שונות ומגוונות: הם היו בנקאים, בעלי מפעלים, וסוחרים, וגם בעלי מקצועות חופשיים- למשל מהנדסים, רופאים, מורים ועוד. פערים גדולים- חברתיים, כלכליים ותרבותיים אפיינו את קבוצות מעמד הבורגנות. המעמד מתחלק לבורגנות הגבוהה, בעלי מקצועות חופשיים וזעיר בורגנים (הבורגנות הנמוכה). בני הבורגנות הגבוהה, אליה השתייכו המשפחות האמידות, ניהלו אורח חיים הדומה לזה של האצולה. הם חיו בבית מרוהט ומרווח, בתנאי מחיה טובים, חיו בעושר, בילו בתיאטרון, בנשפים והעסיקו משרתים. לעומתם- אנשי הבורגנות הנמוכה,

היו בעלי מלאכה עצמאיים או בעלי בתי מלאכה. לרוב היו חסרי השכלה. רובם חיו ברווחה יחסית, ומיעוטם היו עשירים. בני הבורגנות הגבוהה ייחסו חשיבות רבה למשפחה ולרכוש. בראש המשפחה עמד האב, ראש הבית, עליו הוטלה פרנסת המשפחה, ובני המשפחה חייבים לציית לו. הילדים מצייתים למבוגרים, והנשים- לגברים. הנשים היו אחראיות על ניהול משק הבית ועל חינוך הילדים. אך כשהתעשרה המשפחה, האם החלה להעסיק משרתים ולפתח את חיי החברה שלה. הבורגנים קשורים לדת, והם הולכים לכנסייה בחגים ובימי ראשון.

מעמד הפועלים: תנאי המחיה של בני מעמד הפועלים היו קשים. תנאי העבודה של הפועלים היו ירודים מאוד- הרבה מאוד שעות עבודה בבתי חרושת או מכרות, בשכר נמוך ובתנאים מסוכנים. השכר הנמוך אילץ נשים, ולעיתים קרובות גם ילדים, לצאת לעבוד כדי לעזור בפרנסת המשפחה. המעסיקים העדיפו להעסיק אותם, מפני ששכרם היה נמוך עוד יותר מאשר הפועלים. מצב זה פגע במבנה המשפחה. האמהות יצאו לעבוד לשעות רבות, והילדים נשארו בבית ללא השגחה ועל כן סבלו מאיבוד הילדות ומהתבגרות מוקדמת.

הקמת מדינות לאום:

התפתחות התעשייה והטכנולוגיה הובילו לירידת מעמד הקהילה הכפרית והמון אנשים החלו לעבור לערים שהתפתחו. בעקבות המעבר לעיר נוצר מצב שבו האדם המודרני הרגיש בודד בעיר הגדולה והיה זקוק למסגרות חדשות שיעניקו לו בטחון והזדהות.

התפתחות הדפוס סייעה לתנועות הלאומיות להפיץ את רעיונותיהן. באמצעות כרוזים שהודפסו בכמויות רבות והופצו בקרב מיליוני בני אדם. גם המצאת הרכבת ומאוחר יותר המכונית סייעו בידי התנועות הלאומיות להפיץ את רעיונותיהן לאזורים מרוחקים ומבודדים. בנוסף, הקמת מערכת חינוך רחבה הפכה את החינוך בבית הספר היסודי לנחלת רבים. מערכת החינוך שהלכה והתפתחה גם למוסדות להשכלה גבוהה הרחיבה את כמות האנשים שידעו לקרוא ולכתוב. עובדה זו הביאה לכך שיותר אנשים היו מעורבים בחיים הפוליטיים והחברתיים. אנשים אלו נחשפו לרעיונות תנועת ההשכלה ולרעיונות של התנועות הלאומיות ולקחו חלק משמעותי במאבק למען עצמאות. כל אלו סייעו להתפתחות התנועות הלאומיות ולהפצת המסרים שלהן.

קונפליקטים

הנאורות מול הכנסייה

הנאורים/המשכילים	הכנסייה והדת
חרות המחשבה – חשיבה עצמית של האדם ולא להסתמך על אמונות או דעות קדומות מאמינים ברעיון הקדמה.	מחנכת לאמונות טפלות ודעות קדומות ובכך אינה מעודדת חשיבה עצמית
האדם משתמש בשכלו ובתבונתו כמי שמסוגל להיות אחראי לחייו ולבנות עתיד טוב יותר.	האדם חסר אונים וגורלו נקבע ע"י כוחות חיצוניים – ע"י האל וכוהני הדת. אי-ציות לכנסייה נחשב לחטא.
האל מהרגע שברא את העולם אין הוא מתערב בפעילותו.	ה' משגיח על בני האדם ועל מעשיהם, דואג להם ונותן גמול לצדיק ועונש לרשע.
דורשים סובלנות דתית - השליט והכנסייה אינם רשאים לכפות אמונה דתית על שום אדם, לשלול ממנו זכויות ולהענישו בגלל אמונתו.	הכנסייה והשליט כופים את האמונה הדתית על כל בני האדם ובכך שוללת את זכויותיהן הטבעיות של בני האדם.
מכירים בכך, שלכל אדם מגיעות זכויות – הזכות לחיים, הזכות לחירות והזכות לקניין (רכוש) ועקרון שוויון הזכויות לכל בני האדם.	פגיעה בזכויות הטבעיות של האדם
השכל מעל מצוות הדת – אין מקום לאמונה עיוורת	אמונה עיוורת בדת

התלבטויות שעמדה בפני היהודים שבסופו של דבר בחרו להקיים את תנועת הרפורמים

בזמן שהיו יהודים שבחרו להתבולל, היו אחרים שמצד אחד לא רצו להתבולל, אך מצד שני לא מצאו את מקומם במסגרת האורתודוקסית, ההתלבטויות שעמדו בפניהם היו:

המשך התבדלות	שילוב בחברה הנוצרית
הנצרות לא תהיה מסגרת מתאימה למה שהם שואפים אליו	הרבה מהיהודים האמינו שההנהגה והמסורת היהודית לא תואמות את החיים החדשים בתקופת העת החדשה. לטענתם, הנהגה ומסורת זו היו תואמות לימי הביניים – אז היהודים היו נחותים ולא שווים בחברה ואילו כיום, בעת החדשה – היהודים שווים זכויות
לא רצו להיחשב לבוגדים בעולם היהודי.	רבים מהיהודים הרגישו הזדהות יותר ויותר למדינה וללאום שבתוכם הם יושבים.

זרמים ביהדות

ניאו-אורתודוקסים	רפורמים	אורודוקסים	הבדלים
רש"ר הירש	אברהם גייגר	חת"ם סופר	מנהיג
מקור אלוקי נצחי, לא ניתן לשינוי. המצוות מייחדות את היהודים כעם סגולה השונה מהגויים	מקור אנושי, התאים לנסיבות ולצרכים שהיו בעבר, יש צורך להכניס שינויים ולעדכן את המצוות בהתאם לזמן ולתקופה. יש לבטל את המצוות המפרידות בין עם ישראל לגויים.	מקור אלוקי נצחי, לא ניתן לשינוי. המצוות מייחדות את היהודים כעם סגולה השונה מהגויים.	היחס למצוות ולמקור סמכותן
ערכים אלו קיימים ביהדות מקדמא דנא, היהדות היא הקור להומוניזם, ולהשכלה.	יחס חיובי המחזק את המשותף בין בני האדם, היהדות מטרת להפיץ ערכים אלו, תוך השתלבות בחיי הגויים.	סכנה לקיומו של עם ישראל, כל מה שקשור לחוכמה מהגויים, פסול. (חדש אסור מן התורה)	היחס לערכים אוניברסליים (סוציאליזם, ליברליזם, השכלה)
יחס חיובי, יש להשתמש בכל הזכויות שנתנו ליהודים להשתלב בתחומי החיים השונים, אך יש להקפיד על שמירת המצוות והתורה. ("יפה תלמוד תורה עם דרך-ארץ")	יחס חיובי, האמנציפציה פותחת בפני היהודים את האפשרות להשתלב בגויים ועל ידי כך להפיץ את ערכי היהדות	שלילי ביותר, שורש הרע הגורם המרכזי לעזיבת הדת ולהתבוללות	היחס לאמנציפציה
המקום בו נמצא עם ישראל, יש להמשיך ולהתפלל לחזרה לחיים בארץ ישראל	העם היהודי צריך לחיות בגולה, חיים מעורבים עם הגויים ועל ידי כך להפיץ את ערכי היהדות ("ברלין היא ירושלים")	עונש משמים, חזרה בתשובה על ידי הקפדה ושמירה על המצוות תביא לכפרה ולביאת המשיח	היחס הגולה
ארץ הבחירה, יש להמשיך לשואף לחזור לארץ ישראל.	ארצו ההיסטורית של העם היהודי, יש לנטוש את רעיון השיבה לציון, ולפעול לחיזוק הקשר בין היהודים לגויים בגולה.	ארץ הבחירה, כשיבוא המשיח ישוב כל עם ישראל לארצו	היחס ארץ ישראל

בעד ונגד הצעת אוגנדה

פרשת אוגנדה והקונגרס הציוני השישי ב-1903

שלושה גורמים עיקריים הולידו את פרשת אוגנדה:

1. הכישלון הדיפלומטי להשגת זיכיון על ארץ ישראל.
 2. הפוגרום הנורא בקישינב, בירת בסרביה, באפריל 1903.
- לאחר שהרצל ראה בזמן ביקורו ברוסיה את מצוקת היהודים ואת הסכנה המוחשית לקיומם הפיזי, הוא חזר שוב, בלית ברירה, להצעת אוגנדה אותה ראה כפתרון זמני בלבד.

3. הצעתו המפתיעה של צ'מברליין, שר המושבות הבריטי, לפיה ניתן להקים מושבה יהודית אוטונומית במזרח אפריקה. חשיבות הצעב זו הייתה שבריטניה, המעצמה הגדולה, היא היא שמכירה בזכות העם היהודי למולדת משלו.

הרצל, שהבין היטב את משמעות ההצעה, החליט להביאה להחלטה בפני הקונגרס השישי ב-1903, על אף שהוא בעצמו דחה את ההצעה על הסף כשקיבלה לראשונה על מנת שלא לסטות מתכנית באזל.

נימוקי התומכים בתכנית אוגנדה	נימוקי המתנגדים – בעיקר ממזרח אירופה
אוגנדה היא פתרון זמני - "מקלט לילה" (כדברי מקס נורדאו) - פתרון דחוף לבעיית יהודי מזרח אירופה	התוכנית מנוגדת ל"תוכנית באזל" שמגדירה את יעד התנועה הציונית כארץ ישראל ("בית מולדת בא"י")
באוגנדה יוכלו היהודים להתכונן להתיישבות בא"י, ובינתיים להתנסות בניהול חיים מדיניים לראשונה מזה 2000 שנה.	אין ליהודים קשר היסטורי לאוגנדה ולכן לא יבואו אליה ולא ייאבקו להשגתה. "אין ציונות ללא ציון".
הצעת בריטניה היא הצ'ארטר שהציונות ציפתה לו, וספק אם תבוא הזדמנות נוספת לכך בקרוב	קבלת התוכנית השקעת תדרוש משאבים רבים שיבואו על חשבון א"י בעתיד. כמו כן, זהו מאמץ עצום לעבור מארץ לארץ, וזה לא יקרה פעמיים.
הכשלונות בקבלת צ'ארטר ובהתיישבות בא"י מחייבים לנסות דבר שונה	קבלת ההצעה תגרום לפילוג בתנועה הציונית.
הכרה מצד בריטניה הגדולה היא הישג עצום ואסור לבזבז אותו, במיוחד כשאין הצעות אחרות.	המדינות יטענו כי ליהודים יש כבר פתרון לבעייתם ולא ייתנו עוד את א"י.

ציונות מעשית מול ציונות מדינית

<u>הציונות המעשית</u>	<u>הציונות המדינית</u>	<u>הציונות הסינתטית</u>
<p>האמינו שעבודה מעשית היא עיקר הציונות. שמו דגש על השגת מטרות הציונות בדרך של עלייה לא"י, התיישבות ועבודה חקלאית.</p>	<p>מטרות הציונות יושגו בעיקר ע"י פעילות מדינית. גישתם של הרצל, נורדאו ותומכיהם.</p>	<p>זרם ששילב בין 'ציונות מדינית' ל'ציונות מעשית'. מנהיגם הבולט: חיים ויצמן.</p> <p>'סינתטית' – מלשון סינתזה, שילוב בין מרכיבים שונים.</p> <p>מייצגיה – מנהיגים ציונים מרוסיה, שהיו מזוהים עם 'ציוני ציון' ב'קונגרס אוגנדה'.</p>
<p>הרקע להופעתה: אכזבה מהתקווה להשגת אמנציפציה ברוסיה, החשש מפוגרומים עקב הסתה אנטישמית מטעם השלטון. זרם זה מבטא את דרכם של 'חובבי ציון'.</p>	<p>הרקע להופעתה: אכזבה מן האמנציפציה ומן ההתבוללות, וחשש מהתגברות האנטישמיות.</p>	
<p>הבעייה: לדעתם האנטישמיות המופנית נגד היהודים בגלות, מקורה בסיבות חברתיות וכלכליות. אין כל סיכוי להיעלמות האנטישמיות או לקבלת אמנציפציה מטעם השלטונות.</p>	<p>הבעייה: רואים בבעייה היהודית תופעה לאומית - העמים רואים ביהודים גורם זר, ולמרות האמנציפציה החוקית שלהם הם מתקשים לקבלם כשווים בחברה. מצוקת עם ישראל היא בעייה מדינית עולמית ויש לטפל בה בזירה הבינלאומית. מכיוון שהבעיה היהודית מטרידה את העמים, הם עתידים לסייע בפתרונה ויש לנצל זאת.</p>	<p>הבעייה: חילוקי הדעות בין הזרם המדיני לזרם המעשי, שהגיעו לשיאם במשבר אוגנדה. זרם זה התגבש לאחר מות הרצל (1904), ובעקבות החלטה להשיב לבריטניה בשלילה על הצעת אוגנדה ב-1905.</p>
<p>הפתרון למצוקת הגלות ולבעייה היהודית: שחרור יהודי עצמי ('אוטו אמנציפציה' – י.ל. פינסקר), עזיבת הגלות ועלייה לא"י. טיפוח ישוב יהודי חדש, הקשור לאדמתו, חיזוק החינוך הלאומי, הפצת השפה העברית. ההכרה ביהודים כלאום תבוא רק לאחר שיוכחו את עצמם במעשים.</p>	<p>הפתרון לבעיית העם היהודי - יש להשיג צ'רטר, כתב זכויות מדיני בחסות ובערבות של המעצמות, שיעניק ליהודים אפשרות להתיישב בטריטוריה משלהם. זהו התנאי המוקדם לכל עלייה או התיישבות. הרצל התנגד להתיישבות זעירה והדרגתית בא"י, בטענה שעלייה איטית לא"י תעכב מאוד את פתרון מצוקת יהודי רוסיה. המדינה היהודית תהיה מדינת רווחה חילונית, דמוקרטית וסובלנית למיעוטים, מודרנית ומתועשת.</p>	<p>הפתרון המוצע: למזג בין שני הזרמים - המדיני והמעשי - משום שאין ביניהם ניגוד אמיתי. יחד עם עליה לא"י והתיישבות בה יש להמשיך בפעילות הדיפלומטית-מדינית להשגת תמיכה עולמית.</p>
<p>פעולותיהם: ייסוד אגודות לאומיות ('חובבי ציון', 'ביל"וי' ועוד), הקמת התנועה הלאומית היהודית הראשונה – 'חבת ציון', עזרה ארגונית וכספית ליישוב בא"י, קניית קרקעות ועידוד עלייה והתיישבות. תמכו בהתלהבות בהרצל, אך לא הזדהו עם גישתו הציונית-מדינית. טענו כי אין להמתין להכרה בינלאומית ('צ'ארטר') כתנאי לעלייה והתיישבות בא"י.</p>	<p>פעולותיהם כינוס הקונגרסים הציוניים, קבלת 'תוכנית באזל' כפשרה בין הזרמים בקונגרס. הקמת מוסדות ההסתדרות הציונית, 'אוצר התיישבות היהודים', 'הקרן הקיימת לישראל' וכו'. קיום מגעים עם גרמניה, האימפריה העות'מנית, רוסיה ובריטניה להשגת צ'רטר.</p>	<p>פעולותיהם עלייה והתיישבות בא"י (העלייה השנייה, 1904 ואילך), והמשך בפעילות המדינית להשגת תמיכה בינלאומית. ב-1917 הצליח ויצמן, מנהיג הציונות הסינתטית – לשכנע את הבריטים לתת את 'הצהרת בלפור' - הישג מדיני, שהוא למעשה הצ'רטר שעליו חלם הרצל.</p>

זרמים בציונות – הוויכוח על המהות

<u>ציונות דתית</u>	<u>הציונות הרוחנית</u>	<u>ציונות סוציאליסטית</u>
<p>זרם רבני, שדגל בשילוב בין ציונות לדת והמסורת היהודית. הונהג ע"י הרבנים מוהילבר וריינס. ראו בשיבת העם לא"י כמצווה עיקרית, ושלב בתהליך הגאולה.</p>	<p>זרם שדגל בהתעוררות לאומית תרבותית ובחיזוק התודעה והזהות היהודית. הונהג ע"י הסופר 'אחד העם'.</p>	<p>זרם שעיקרו שילוב בין לאומיות יהודית לבין סוציאליזם, בהנהגתם של בר בורוכוב ונחמן סירקין. חתר לתחייה לאומית וחברתית של עם ישראל בא"י, על ידי שילוב בין הציונות לבין עקרונות השיויון בין המעמדות והצדק חברתי.</p>
<p>הבעייה: יש לשים מחסום בפני ההתבוללות, שמהווה סכנה לדת היהודית ולחוסנו של העם. האנטישמיות היא מצב של פיקוח נפש, המחייב פתרון לאומי מיידי. בניגוד לרוב הרבנים האורתודוקסיים, שהתנגדו לציונות, רבני הציונות הדתית תמכו בתנועה הציונית כי ראו בה תנועה להצלת העם.</p>	<p>הבעייה בפניה ניצב העם היהודי היא לא 'צרת היהודים' (האנטישמיות), אלא 'צרת היהדות'. היהדות נמצאת בסכנת טמיעה, היעלמות בין האומות, וזאת כתוצאה מן האמנציפציה ומן ההתבוללות. הציונות תייטיב לעשות אם תנסה להתמודד עם 'צרת היהדות' לפני שהיא מנסה לפתור את 'צרת היהודים'. אחד העם מתח ביקורת על הרצל שהוא 'רותם את המרכבה לפני הסוסים' – כלומר מנסה להקים תנועה לאומית ללא בסיס רעיוני – רוחני-תרבותי.</p>	<p>הבעייה: מקור האנטישמיות הוא חברתי-כלכלי. עקב מצבם המיוחד של היהודים בגלות, רבים מהם עסקו בענייני כספים ועל כן הם זוהו ע"י הגויים כמעמד מנצל וטפילי (=לא יצרני), וזהו אחד הגורמים לדחייתם החברתית ולאנטישמיות</p>
<p>הפתרון: עליה לא"י ויישוב הארץ, הן לשם מילוי מצווה דתית גדולה והן לשם הצלת היהדות מכלייה. לדעתם לציונות וליהדות יש מטרות משותפות - אחדות העם ויישוב א"י.</p>	<p>הפתרון לצרת היהדות: צריך להקים בא"י מרכז רוחני - יישוב של עילית יהודית-תרבותית שיישב על אדמתו, יתפרנס ממנה באופן עצמאי ויהיה עסוק בעיקר ביצירה תרבותית ובפעילות חינוכית, שממנו ייצאו שליחים לגולה ויכשירו את לבבות בני העם לרעיון הציוני, וזאת כהכנה לעלייה של כלל העם לא"י. המרכז הרוחני בא"י ישפיע על יהודי הגולה, יביא להתעוררות לאומית וימנע התבוללות בחברה הסובבת.</p>	<p>הפתרון לבעייה היהודית לפי בורוכוב וסירקין, מייסדי הציונות הסוציאליסטית, הוא הקמת חברה יהודית 'נורמלית' בא"י, אשר תביא ל'הפיכת הפירמידה' - שינוי מצבם החברתי-כלכלי של היהודים והפיכתם לעם ככל העמים. בא"י תיבנה חברה שוויונית ושיתופית, ללא מנצלים ומנוצלים. החברה תיבנה ע"י הפועל היהודי, שייקח חלק בחידוש העם.</p>
<p>פעולותיהם ב-1902 הרב ריינס מקים מפלגה דתית בתוך התנועה הציונית, ושמה 'המזרחי' ('המרכז הרוחני'), וזאת בתגובה ל'מרכז הרוחני' התרבותי (והלא-דת) של הציונות הרוחנית. "המזרחי" דגלה בתוכנית באזל, ובסיסמה המשולשת "ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל".</p>	<p>פעולותיהם הקמת אגודת חובבי ציון ושמה 'בני משה', הוצאה לאור של ספרים ועיתונים ציוניים בדגש על תרבות יהודית, הקמת בתי ספר לחינוך ציוני, ייסוד המושבה 'רחובות' בא"י, ועוד.</p>	<p>פעולותיהם הכשרת צעירים יהודים לעבודת אדמה ולחלוציות, הכוונת הנוער הציוני-סוציאליסטי לא"י, ייסוד תנועות 'החלוץ', 'השומר הצעיר' ועוד.</p>

מתנגדים לתנועה הציונית

רפורמים:

על פי התפיסה היהודית המסורתית היה למושג יהדות משמעות כפולה - משמעות

דתית ומשמעות לאומית - הדת היהודית הייתה הדת של העם היהודי, ולכן כל מי שהאמין בדת היהודית השתייך גם לעם היהודי.

התנועה הרפורמית התנגדה לכפילות זאת וביטלה את תפיסת היהדות כדת לאומית. האמונה בימות המשיח, והגאולה של עם ישראל, הוחלפו בחזון כלל אנושי של אחרית הימים שבו ישררו בעולם שלום ורעות בין כל בני האדם. על פי תפיסה זו היהודים אינם צריכים לשאוף לחידוש הריבונות המדינית בארץ ישראל, אלא להשתלב כאזרחים נאמנים בארצות בהם חיו, תוך שמירה על זהותם הדתית בלבד. כלומר, בני הדת היהודית יוכלו להשתייך לקבוצות לאום שונות - כצרפתים, כאנגלים, כגרמנים וכו' - כפי שהדבר קיים בקרב המאמינים בדת הנוצרית השייכים לעמים שונים - העם הצרפתי, האנגלי הגרמני וכו'.

התפיסה הרפורמית החדשה ראתה בתנועה הציונית שריד לתפיסה קדומה ובלתי רצויה של היהדות, מכשול המונע את השתלבות היהודים בארצות מגוריהם וגורם העלול להפריע למימוש ייעודה הכלל אנושי של היהדות.

האורתודוקסים:

הסיבות להתנגדות האורתודוקסים לתנועה הציונית:

חשש מחילון: הרבנים החרדיים לא ראו בעין יפה את העובדה שהתנועה הציונית הוקמה והונהגה על ידי יהודים חילוניים. רבנים אלה חששו שהצטרפות לתנועה הציונית, שמנהיגיה החילוניים שלא סרו למרות הרבנים, עלולה הייתה להיתפס כמתן לגיטימציה לתופעת החילון ולגרום לסחף נוסף של יהודים דתיים לעבר החילוניות.

מניעים אמוניים: התנגדותם של חוגים אלה לציונות התבססה על האיסור הדתי של דחיקת הקץ. עלפי תפיסה זו, בקץ הימים ועם בוא המשיח, יחזור העם היהודי לארצו. תהליך משיחי זה יתרחש בתהליך ניסי, שיבוא כתוצאה מהתחזקות דתית, ולא כתוצאה מתהליכים היסטוריים. לכן, נאסר על היהודים לדחוק את הקץ המשיחי באמצעות פעילות פוליטית-לאומית

ההשכלה בתימין דרדעים , עקשים

בתימן בשונה משאר ארצות האסלאם מאפיין הרציונליזם של הנאורות השפיע באמצעות נוסעים יהודיים שהגיעו לתימן שהביאו איתם את רוח ההשכלה.

רעיונות הרציונליזם תאמו מבחינת חלק מהתימנים את רעיונותיו של

הרמב"ם (מבחינה הלכתית הרמב"ם נחשב למנהיגם).

שיטתו השכלתנית של הרמב"ם בשילוב רעיונות ההשכלה הובילו לפסילת הקבלה כי היא לא מובנת ע"י השכל.

מנהיג השיטה הזו היה הרב יחיא קאפח והתומכים בשיטה זו נקראו "דרדעים" – מלשון דור דעה.

המתנגדים לשיטה זו נקראו "עקשים" – מלשון עקשנות.

מאבקים בין שתי השיטות התפרץ בצנעא ב-1912 והגיע עד לבית המשפט המוסלמי! דבר שהוביל למאסרים ולסגירת מוסדות לימודובתי ספר.

המחלוקת פילגה את יהדות תימן לשני מחנות קיצוניים אבל שלא כמו באירופה, בתימן שני הזרמים היו נאמנים למסורת והמחלוקת הייתה רק בנוגע להבנת המסורת היהודית.

עיקר המחלוקת הייתה בנושא הקבלה – האם ספר הזהר קדום ותואם את מסורת ישראל, הדרדעים טענו שהזהר נוגד את עיקרי המסורת היהודים.

מחלוקות נוספות היו לגבי מנהגים – הדרדעים התנגדו לחלק מהמנהגים כשהם טוענים שהם לא מנהגי תימן המקוריים.

הדרדעים קראו לחזור לנוסח התפילה של תימן – הנוסח הבלדי שתואם את הרמב"ם, לעומת תפוצת נוסח ה'שאמי' שהיה נוסח הספרדי

השוואה בין רעיונות

סוציאל-דמוקרטיה מול ליברליזם

<u>ליברליזם</u>	<u>סוציאל-דמוקרטיה</u>	
חופש	שוויון	הערך העומד במרכז הגישה
הפרט – האינדיבידואל	החברה/הקהילה	מי עומד במרכז הגישה
דגש רב יותר על חירות מאשר על שוויון	דגש רב יותר על שוויון מאשר על חירות	השוני בין הגישות
מוגבל ומתערב כמה שפחות בחיי האזרח	עליו לדאוג לצרכים הבסיסיים של אלה שאינם יכולים להגיע לכך	הממשל

סוציאל-דמוקרטיה מול קומוניזם

<u>קומוניזם</u>	<u>סוציאל-דמוקרטיה</u>	
תיקון החברה	תיקון החברה	רעיון מרכזי
(1) הלאמה- כל רכוש המדינה יהפוך להיות בבעלותה. (2) שלטון הפרולטריון (3) אירגון כלל פועלי העולם.	(1) כלכלה מתוכננת= הכלכלה תתוכנן ע"י השלטון שיספק את הצרכים והרצונות של רוב בני האדם. (2) שוויון כלכלי- חיסול הפערים בחברה. (3) בעלות המדינה- על אמצעי היצור כך שהמדינה תבטיח שאמצעים אלו לא ינוצלו לטובתם הפרטית של העשירים.	מטרות
מהפכה בכוח הזרוע	ארגון מחדש של החברה	הדרך
קרל מרקס פרדריך אנגלס	רוברט אוון	אישיות מייצגת

טבלת השוואה בין לאומיות אזרחית ללאומיות אתנית

לאומיות אתנית	לאומיות אזרחית	
זהות מבוססת על עבר משותף, שפה ותרבות.	זהות מבוססת על הווה משותף, משטר ומדינה.	בסיס הזהות
הצטרפות מלידה, הלאום הוא משפחה.	הצטרפות באמצעות התאזרחות ומעורבות בחיי המדינה, קבלת אזרחות משייכת מיידית את האזרח לאותו לאום. כל אחד ללא הבדל יכול להצטרף ללאום אבל הוא חייב לקבל את התרבות החובות ולגלות נאמנות למדינה.	דרך הצטרפות ללאום/לאומה
יסודות שאינם פרי בחירה: מוצא, היסטוריה, תרבות, שפה, מנהגים.	יסודות שהם פרי בחירה: ערכים משותפים, אידיאולוגיה, זכויות האדם, חרות הפרט וכו'	יסודות משותפים
זכויות האזרח נובעות מהשתייכות לקבוצה אתנית. דחיית בני לאומיים אחרים בתוך המדינה.	זכויות האזרח נובעות משתייכות למדינה. קבלת כול בני מוצא אתני על בסיס נאמנות למדינה.	מקור זכויות האזרח

השוואה בין המהפכות

המהפכה האמריקאית:

ב- 1787 התקבלה החוקה האמריקאית – החוקה קבעה שבארצות הברית יהיה משטר פדראלי – שלטון מרכזי משותף, ולצידו שלטון מקומי של כל מדינה ממדינות הברית שעוסק בענייניה הפנימיים של המדינה.

הונהג ממשל דמוקרטי ייצוגי – בו ההחלטות יתקבלו ע"י נציגים נבחרים של הציבור. כמו כן אומצה ההצעה של מוטסקייה (איש תנועת הנאורות מצרפת) בדבר הפרדת רשויות. (רשות מחוקקת, מבצעת, שופטת) רשויות נפרדות עצמאיות ומרסנות זו את זו.

לחוקה האמריקאית היו חסרים סעיפים הנוגעים לזכויות הפרט ונוספו לה 10 תיקונים שנודעו בשם " מגילת זכויות האדם " התיקון הזה מדבר על הזכות לחופש וחרות, חופש דת, חופש הביטוי, חופש עיתונות, חופש העיתונות, חופש המחאה. החוקה האמריקאית והכרזת העצמאות האמריקאית השפיעו על מנהיגי המהפכה הצרפתית.

המהפכה הצרפתית-

הגורמים הישירים למהפכה הצרפתית-(1789-1799) היו בעיקר כלכליים. ולו גם בפרן אידיאולוגי. את צרפת פקד משבר כלכלי חמור והמעמד הגבוה לא הסכים לשלם מיסים. כתוצאה מכך כונסה בשנת 1789 " אסיפת מעמדות" שכללה את מעמד: האצולה, הכמורה, העירוניים והאיכרים. הם הכריזו על עצמם כאסיפת הלאומית וניסחו חוקה לצרפת. בתחילה הם ניסחו את "הצהרת זכויות האדם והאזרח" שלאחר מכן צורפה לחוקה.

בצרפת הצהרת זכויות האדם – היא כללית בעלת אופי אוניברסאלי הרוצה להתוות כיוון לכל האנושות. לעומת הכרזת עצמאות שמתייחסת לארה"ב כמדינה חדשה.

ההשכלה היהודית מזרח מול מערב אירופה

מערב אירופה	מזרח אירופה	
<p>החברה נתפסה כנאורה וניתנה אמנציפציה ליהודים. היהודים רצו להוכיח שהם ראויים לאמנציפציה ויצרו קשר הדוק עם החברה הנוכרית</p>	<p>החברה לא הייתה נאורה והמשכילים לא שאפו לחקות את התרבות המקומית. הם לא הרגישו נחותים לעומת התרבות הרוסית ולא ניסו להוכיח שהם ראויים לאמנציפציה, שגם כך הייתה רחוקה מאוד מיישום שם. לכן השקיעו בתרבות העברית</p>	הנאורות
<p>התקרבות לתרבות האירופאית ונהייתה דומה לתרבות זו.</p>	<p>ברוסיה – ההשכלה אופיינה בהדגשת התרבות העברית</p>	ההשכלה היהודית
<p>בזמן משבר בהשכלה – המשכילים נטמעו לחלוטין בתוך החברה הנכרית, המירו דתם או התבוללו.</p>	<p>בזמן משבר בהשכלה – המשכילים פנו ללאומיות יהודית כפתרון</p>	משברים
<p>נפתלי הרץ וייזל פעל להוצאת כתב הסובלנות באימפריה האוסטרו-הונגרית. כתב הסובלנות הוא צו של הקיסר שלמעשה כופה על היהודים לאמץ אורח חיים של הנוכרים, אוסר על חלק גדול מהמצוות היהודיות ומתערב באופן בוטה בחינוך היהודי המסורתי.</p>	<p>השכלה מטעם "קבוצות של משכילים יהודים שפנו לשלטון הרוסי במטרה שיתערב בחברה היהודית בנושא החינוך והתעסוקה. השלטון הקים מוסדות חינוך ברוח ההשכלה, ולכן מוסדות אלו כונו "מוסדות מטעם – מטעם השלטון."</p>	התערבות השלטון

ועידות

מלחמת העולם הראשונה

ועידת השלום בפריז:

ועידת השלום בפריז הייתה ועידה בינלאומית שאורגנה על ידי המדינות המנצחות במלחמת העולם הראשונה, לשם חתימת חוזה שלום ביניהן ובין המדינות המובסות. הוועידה נפתחה בפריז ב-18 בינואר, 1919, אחד החוזים המרכזיים שנחתם במיסגרת ועידת השלום היה הסכם "חוזה ורסאי"

חוזה ורסאי:

ב-28 ביוני 1919 חתמו הגרמנים על חוזה שלום בורסאי, עם המדינות המנצחות. את תנאי החוזה הכתיבו ארבעת המנצחות: ארה"ב, צרפת, בריטניה ואיטליה. לכל אחת מהן היו מטרות גלויות ונסתרות, אותן הציגה בין דרישותיה.

וודרו וילסון (ארה"ב) - אידיאליסט שלא חיפש נקמה. רצה הסכם הוגן עבור גרמניה. לאפשר את מימוש זכות ההגדרה העצמית לעמים השונים ולהקים את חבר הלאומים.
ג'ורג' קלמנסו (צרפת) - ביקש להבטיח את בטחון צרפת ע"י החלשת גרמניה, השפלתה, דרישה לתשלום פיצויים גבוהים והעברת שטחים (אלזס לורייין).
לואי ג'ורג' (אנגליה) – רצה פשרה שתחליש את גרמניה אך לא תחזק את צרפת יותר מדי. רצה לשמור על ההגמוניה הבריטית.

הגרמנים כעסו מאוד וטענו שסעיפי חוזה אינם הולמים את מסמך 14 הנקודות. הם חתמו על ההסכם בחוסר רצון ותחת איומי מדינות ההסכמה שאם לא יחתמו תתחדש המלחמה. בחוזה זה ביקשו המדינות המנצחות להחליש את גרמניה בצורה כזו שהיא לא תוכל לעולם לפתוח במלחמה חדשה. החוזה פגע בכלכלה, בצבא, בשטחים ובעיקר בגאווה של העם הגרמני. הגרמנים ראו בו הסכם משפיל, ויש הטוענים ש"השפלת ורסאי" היא אחת הסיבות המרכזיות לפרוץ מלה"ע ה-2.

סעיפי חוזה ורסאי:

סעיפים טריטוריאליים

גרמניה איבדה שטחים רבים לטובת מדינות חדשות שנוצרו באירופה. כך למשל היא איבדה שטח רב לטובת פולין ונוצר "הפרוזדור הפולני" בשטח זה ניתן לפולנים מוצא לים הבלטי והעיר דנציג, עיר נמל חשובה הפכה לעיר חופשית. למדינה החדשה צ'כוסלובקיה ניתן מגרמניה חבל ארץ הררי- "חבל הסודטים". לצרפת נמסרו שטחי אלזס לורן. אזור חבל הריין של גרמניה, בגבול שלה עם צרפת, הפך לשטח מפורז (כלומר שלגרמנים אסור להכניס ונשק). לשם צבא שטחים נוספים ניתנו לדנמרק ועוד.

תנאים צבאיים

הצבא הגרמני צומצם למאה אלך חיילים בלבד. נאסר על גרמניה להחזיק בצי ימי, נאסר עליה להגדיל את החימוש ונאסר עליה להחזיק כוחות צבאיים בגבול עם צרפת.

אשמת המלחמה

על הגרמנים הוטלה האחריות לפרוץ מלה"ע ה-1, דבר שפגע מאוד בגאוה הגרמנית והכעיס את הגרמנים שלא חשבו כי רק הם אשמים במלחמה.

פיצויים

הוחלט כי על הגרמנים חובה לשלם פיצויים למדינות שנפגעו ממנה בגלל המלחמה. היות וגרמניה נתפסה כאשמה במלחמה היא חייבת לשלם על הנזק שגרמה. הפיצויים שנדרשו היו גבוהים מאוד, כתשלום ראשון בלבד גרמניה התחייבה לשלם 5 מיליארד דולר לצרפת. לא נאמר לה בשלב זה כמה תצטרך לשלם בהמשך.

תנועת ציוניות

"חיבת ציון" - ועידת קטוביץ (1884):

רקע :

מנהיגי חובבי ציון יזמו כינוס של ועידה אשר מטרתה להתגבר על הבעיות שהיו באגודות, ליצור קורת גג אחידה ומשותפת ולפעול לפתרון הבעיות. לילינבלום ופינסקר יזמו את כינוס הוועידה בעירת הגבול קטוביץ בין רוסיה לגרמניה. הם ניצלו את תאריך יום הולדתו של מונטיפיורי ששימש כסיפור כיסוי מחשש של השלטונות הרוסיים שאסרו עליהם כינוסים. ההזמנות נכתבו בשפה העברית בכדי להבליט את הזיקה לא".

מטרות כינוס הוועידה בקטוביץ:

- 1) כינוס ועידה כללית, שתאחד ותלכד את כל האגודות לתנועה מאורגנת שתייעץ לאגודות הציוניות השונות, תייצג את היהודים ותנהיג מדיניות אחת כוללת.
- 2) לשכנע את הממשל הרוסי, להתיר את פעילותן של אגודות "חובבי ציון" ברוסיה.
- 3) לשכנע את הסולטן התורכי למכור קרקעות להתיישבות יהודים בא".
- 4) לסייע למתיישבים היהודיים שכבר התיישבו בא" ולקדם את ההתיישבות היהודית בא" (העלייה הראשונה).
- 5) לקרב את יהודי מערב ומרכז אירופה לתנועת "חיבת ציון", תוך ניסיון לזכות מהם בתמיכה כספית.

ההחלטות המעשיות של ועידת קטוביץ:

- 1) החלטה לשלוח משלחת לקושטא שבתורכיה, כדי לשכנע את הסולטן התורכי לאפשר עליה והתיישבות בא", בצורה חוקית ובאופן גדול.
- 2) להשיג רשיון פעולה אצל השלטונות הרוסיים לגבי חופש הפעולה החוקי של האגודות ברוסיה.
- 3) הקמת מוסד לעידוד התיישבות חקלאית "אגודת מונטיפיורי" בכדי לסייע למושבות בא", וכן לשלוח משלחת שתבדוק את מצבן בא", עוד הוחלט לבנות מושבות חדשות, לסייע לקיימות ע"י משלוח כספים.
- 4) הקמת שני ועדים, אחד "ועד מרכזי", של כל אגודות ציון שימוקם בברלין, ינהל קופה מרכזית בשם: "מזכרת משה". כמו כן הקמת "ועד משני, זמני" שמושב באודיסה ואח"כ בורשה.

חשיבות ועידת קטוביץ:

- 1) ועידת קטוביץ שימשה בסיס להקמת "ההסתדרות הלאומית היהודית" כפי שאכן קמה מאוחר יותר בפעולותיו של הרצל.
- 2) בוועידה נעשו צעדים ראשוניים ליישוב א"י, נוצרו רעיונות להפצת הציונות ופעולות התנועה. ע"י כך הוקמה תשתית ארגונית לאגודות וכן פרסום של עיתון התנועה: "המליץ"
- 3) הוועידה תרמה לחיזוק ההכרה הלאומית, את הרעיון של התיישבות בא"י כפתרון יחיד וע"י כך להעניק ביטחון לעם היהודי. לראשונה גם התכנסו ביחד יהודים דתיים וחילוניים לדון בסוגיה לאומית.

הסיבות לכישלון הוועידה:

- 1) כשלון דיפלומטי, בכך שהרוסים לא איפשרו לאגודות לפעול באופן חופשי. לא היה סיכוי גם להקים מרכז מחוץ לרוסיה שמה יעצרו בפעילות בלתי חוקית.
 - 2) התנגדות מצד השלטון התורכי לאפשר עליה חופשית של האגודות לא"י, כמו כן אסרו על רכישת קרקעות והקמתן של מושבות.
 - 3) לא נמצאו תורמים רבים למימון פעולות התנועה. כמו כן התקשו להעביר את הכספים לוועד המרכזי, משום שהתהליך היה מסורבל.
 - 4) משבר מנהיגות שהתבטא במחלתו של פינסקר שהיה חולה לב. התנועה לא הצליחה להוציא מקרבה מנהיג שיחליף אותו, לפיכך החלו וויכוחים בתנועה בעיקר בין הדתיים לחילוניים.
 - 5) שרר חוסר תיאום ואחדות בין האגודות השונות, כל מרכז פעל בנפרד. התעורר וויכוח לגבי דרך הפעולה, האם לפעול בשקט או להדגיש את הצד הלאומי.
 - 6) התנגדות של "היישוב הישן" בארץ בגלל חשש שלהם שיפגעו בנושא כספי החלוקה.
 - 7) המושבות בארץ מתחו ביקורת על התנועה שלא סייע בכסף למושבות.
 - 8) הרצל ו"אחד העם" ביקרו את דרכי פעולתם של "חובבי ציון", "אחד העם" מתח ביקורת חריפה בגלל מצב המושבות בארץ.
- לסיכום: מרכז התנועה נכשל בתפקידו, כבונה מדיניות ציונית אחת, וכמורה דרך להפעלת האגודות, האגודות פעלו בנפרד ללא קשר עם המרכז.
- התנועה כשלה אך חשוב להדגיש את חשיבותה להתפתחות הרעיון הציוני בכלל ואת תרומתה להגברת המודעות הלאומית של היהודים בעניין א"י ולהקמת מדינה משלהם.

הקונגרס הציוני הראשון

רקע

בעת שהחלה לפעול התנועה הציונית, חי כמעט כל העם היהודי בגולה. רק עשרות אלפי יהודים חיו בארץ ישראל ומיליונים רבים חיו בארצות אחרות. הרצל ומנהיגי התנועה הציונית ידעו כי כדי להגשים את מטרותיה של התנועה הציונית ולייסד בארץ ישראל מדינה יהודית עליהם להפיץ את הרעיון בקרב היהודים בגולה.

הקונגרס הציוני הראשון התקיים בעיר באזל בשוויץ בשנת 1897 ונכחו בו כ-200 נציגים מקהילות יהודיות שונות. רובם הגיעו ממזרח אירופה ומעטים ממערבה. הרצל ארגן את הקונגרס ודאג לסיקור עיתונאי רחב ע"מ להשפיע על דעת הקהל העולמית.

חשיבותו של הקונגרס:

- כינוס פוליטי ראשון של נציגי העם היהודי
- הכרה ברעיון הציוני ובתנועה הציונית כתנועה הלאומית של העם היהודי.
- הקונגרס הפך את הרעיון הציוני לתנועת המונים שיש לה מסגרות ארגוניות, תוכנית פעולה, דגל והמנון.
- העלאת התנועה הציונית לתודעה של הרחוב היהודי והלא יהודי באירופה

פתיחת הקונגרס הציוני הראשון:

* ב-29 באוגוסט 1897 התכנסו 197 נציגים ציוניים מכל רחבי העולם (27 מדינות). כולם הגיעו בלבוש חגיגי עפ"י דרישתו של הרצל, בנוסף הרצל הזמין עיתונאים בכדי לסקר את האירוע ולהגביר את דעת הקהל בעולם.

* בנאומו הרצל הדגיש כי הציונות היא שיבה אל היהדות לפני השיבה לא"י. הרצל שיבח את עבודת האדמה בא"י ובנחיצות הפעילות הדיפלומטית.

* הרצל אמר שעל היהודים לשאוף תחילה להשיג צ'רטר מן השלטונות התורכיים, למען עלייתם והתיישבותם בא"י.

תכנית באזל:

"הציונות שואפת להקים לעם ישראל בית מולדת בארץ ישראל, מובטח לפי משפט הכלל".

הרצל לא השתמש במונח "מדינה" אלא "בית מולדת" – על מנת שלא לעורר את כעסם של השלטונות העות'מאניים. כוונתו הייתה בהחלט למדינה יהודית שתזכה לאישור גלוי וחוקי ממעצמות העולם.

"מובטח לפי משפט הכלל" = הרצל ראה את הדרך היחידה להשגת אישור שכזה למדינה יהודית דרך מגעים דיפלומטיים. מגעים שמטרתם להשיג אישור בין-לאומי כדי להקים מדינה יהודית. **"לפי משפט הכלל"** = בהסכמת המעצמות.

האמצעים להגשמתה של המטרה :

יישובה של א"י על ידי עובדי אדמה, בעלי מלאכה ותעשייה.

פעולות הכנה הנחוצות לשם השגת הסכמת הממשלות הנחוצה כדי להגיע אל המטרות של הציונות.

העמקת הרגש הלאומי יהודי וההכרה הלאומית היהודית.

בקונגרס הציוני הראשון התקבלו החלטות נוספות הקשורות בבניית התנועה הציונית והוקמו מוסדות התנועה. המוסדות שהוקמו בקונגרס הציוני התחלקו למוסדות מארגנים ומוסדות מממנים.

החלטות הקונגרס

1. הציונות שואפת להקים לעם ישראל בית מולדת בא"י.

2. הקמת מוסדות

בקונגרס הציוני הראשון נקבעו המוסדות השונים לארגון התנועה הציונית. היו מוסדות מממנים, מוסדות מדיניים ומוסדות מיישבים. כדי לקבל זכות בחירה למוסדות ולארגונים כל יהודי ישלם דמי חברות שנתיים בסך 1 שקל שהוא ה"שקל הציוני", כסימן לחברותו בהסתדרות הציונית. מוסדות הם:

1. מוסדות מדיניים:

- ההסתדרות הציונית העולמית - היא כללה את כל האגודות הציוניות. כל בן 18 ומעלה היה יכול לשלם מס חבר בהסתדרות ולבחור את נציגיה.
- הקונגרס הציוני - המוסד העליון שמייצג את נציגי האומה היהודית ומתכנס בזמנים קבועים. לאחר הקמת מדינת ישראל הקונגרס הציוני מתכנס בירושלים.
- ועד הפועל הציוני - הועד נבחר מתוך הקונגרס הציוני והוא כולל בין 20 ל-25 חברים והוא אחראי לביצוע החלטות הקונגרס. מתוך ה"ועד הפועל הציוני" נבחר "הועד הפועל המצומצם" שכולל 7 חברים והוא מרכז ההנהלה הציונית והיה אחראי לכל המגעים והפעולות של ההסתדרות הציונית.

2. מוסדות מממנים:

- קרן היסוד (1920) - (אחראית לסיפוק אמצעי מימון לעלייה ולהתיישבות בא"י).
- אוצר ההתיישבות היהודים (1899) - (הגוף הכספי האחראי לפעילות המדינית-כלכלית של ההסתדרות הציונית).
- בנק אנגלו-פלשתינה (1902) - (המוסד הכספי של ההסתדרות הציונית בא"י).

3. מוסדות מיישבים:

- הקרן הקיימת לישראל (1901) - (תפקידה לקנות אדמות בא"י ולהפוך אותן לאדמות לאום. בנוסף, הקרן הקיימת לישראל עסקה בפעילות התיישבותית עד למלחמת העולם הראשונה).
- משרד הארץ ישראלי (1907) - (ייצג את ההסתדרות הציונית בארץ ועזר לארגן תוכניות התיישבות וביצוע שלהן בא"י).
- חברת הכשרת הישוב (1908) - (הייתה אחראית לרכישת קרקעות

חשיבותו של הקונגרס הציוני הראשון :

מציין מפנה בתולדות העם היהודי. לראשונה נפגשו נציגים מכל העולם היהודי כדי לדון בעתיד העם ובאחדותו והקימו מסגרת שתטפל בצרכי העם – ההסתדרות הציונית .
הקונגרס הציוני יצר הנהגה חדשה לעם היהודי ובו הונח הבסיס להקמת מדינה יהודית .
הציונות הוכרה כתנועה לאומית והכריזה בגלוי על מטרותיה :להקים מדינה ליהודים .
הרצל הפך למנהיגה של התנועה הציונית ועמד בראש מוסדותיה .

בעקבות הקונגרס הציוני הראשון, נערכו קונגרסים נוספים, במטרה לחזק את התנועה הציונית. הקונגרסים ביטאו את אופייה הדמוקרטי של ההסתדרות הציונית, משום שייצגו את כל הזרמים בציונות (דתיים וחילוניים, פועלים ורביזיוניסטים) ומשום שכל יהודי ששילם שקל וע"י כך נמנה עם חברי התנועה הציונית, יכל להשתתף בו ולקחת חלק בבחירות .

אישיים

משה מנדלסון- והמשכילים היהודים

דמותו של משה מנדלסון היא הדמות העיקרית שמתקשרת לתנועת ההשכלה היהודית.

הוא נחשב לעילוי בילדותו ובגיל 14 עבר לברלין בעקבות רבו – הרב דוד פרנקל/

בברלין נחשף מנדלסון כבר בצעירותו לתרבות הנכרים והוא נמשך באופן עז לחברה המשכילה של ברלין. הוא למד גרמנית, מדע ופילוסופיה

עד מהרה הפך מנדלסון לאחד מהוגי הדעות המוכרים בגרמניה וליהודי המפורסם ביותר במאה ה-19.

"הדת הטבעית" - מנדלסון התייחס רבות ברעיונות הפילוסופיים שהציג "הדת הטבעית" – כלומר הסתכלות על דרך הטבע עפ"י התבונה והמוסר הכלל-עולמיים אליה אפשר להגיע באמצעות השכל וההיגיון האנושיים.

יחסו למצוות - את המצוות של היהודים הוא ראה כמסגרת חיים שניתנה להם כדי לשמור על הדת הטבעית ולהפיצה בעולם, המשמעות המעשית בעיקרון זה היא הקפדה על שמירת מצוות, אך עם חשיבה חופשית בנושאי אמונות ודעות

מנדלסון ערך ויכוחים קשים עם מלומדים נוצרים שדרשו ממנו לסתור את עקרונות הנצרות או להתנצר. הוא עצמו לא העריך עד כמה הנצרות היא מהותית בחייהם של אותם מלומדים.

עקרון הסובלנות הדתית: בשל הוויכוחים האלו הדגיש מנדלסון את עקרון הסובלנות הדתית –הדת אמורה למשוך אליה מאמינים **בכוח השכנוע** ולא מתוך כפייה 'עיקרון זה גם תומך באופן מעשי **בהפרדה בין דת ומדינה** ולצמצום השליטה הדתית על היהודים

קרבתם של המשכילים אל התרבות הכללית המשכילה, הם אימצו לעצמם סגנון לבוש, מנהגים ונימוסים של נכרים וכן את תרבות הפנאי שלהם, התחום הראשון ששינו המשכילים היה לבושם. הלבוש המסורתי של בגדים שחורים ארוכים, מגבעת שחורה, זקן ופאות – נזנח מהר מאוד.

יורשיו של מנדלסון- המשכילים:

- החלו את צעדיהם בחברה הנכרית בסוף המאה ה-18. הם הזדהו עם עקרונות הנאורות שאימץ מנדלסון והתייחסו בחשיבות גבוהה להישגיו האינטלקטואליים והפילוסופיים שלו.
- בניגוד למנדלסון הייתה להם תכנית פעולה ברורה להשליט את רעיונות הנאורות על הציבור היהודי הרחב
- הם פעלו לאגד את המשכילים לגוף אחד בשם "חברת דורשי לשון, שמנהיגה היה יצחק אייכל, תלמידו של הפילוסוף קאנט .

- **"המאסף"** הם הוציאו את כתב העת "המאסף" שנתן במה למשכילים היהודים להציג את דעותיהם, אמונותיהם והצעותיהם לשיפור החברה. המאסף הטיף לחשיבה הרציונאלית ולתבונה, הטיף לצורך בהרחבת הידע וסובלנות דתית ואימץ את רעיון הקידמהכתב העת זכה להצלחה גדולה בקרב המשכילים במרכז אירופה.
- **שינוי השפה:** המשכילים דרשו שינוי השפה בה השתמשו היהודים – היידיש. הם ראו בשפה זו כמבדילה אותם מהנוכרים וגם בגלל שזו שפה של ערבוב גרמנית עברית ופולנית ולכן היא לא מדויקת ולא תרבותית מספיק.
- **שינוי תחומי עיסוק:** המשכילים שאפו לשינוי בתחומי העיסוק של היהודים. הם ראו במסחר, שהיה עיקר העיסוק היהודי, כבזוי וזלזלו בו כי אינו יצרני וניסו להוביל לשינוי העיסוק לכיוון מקצועות יצרניים כמו חקלאות ומלאכה. שינוי זה בא למעשה באמצעות הכנסת לימודי המלאכה לבתי הספר, עיקר המרץ של המשכילים הושקע בחינוך. הם הבינו כי ההשפעה על הדור הצעיר של ישראל הוא בחינוך.

נפתלי הרץ וייזל-

מראשי תנועת ההשכלה היהודית פעל להוצאת כתב הסובלנות באימפריה האוסטרו-הונגרית. כתב הסובלנות הוא צו של הקיסר שלמעשה כופה על היהודים לאמץ אורח חיים של הנוכרים, אוסר על חלק גדול מהמצוות היהודיות ומתערב באופן בוטה בחינוך היהודי המסורתי.

בית הספר של תנועת ההשכלה:

הראשון של ברוח תנועת ההשכלה היה "חינוך נערים" בברלין, 1778 'בית הספר היה חופשי מחובת שכר לימוד כיוון שהוקם ע"י בעלי ההון של ברלין כדי להכשיר את הצעירים להשכלה גם לאלו שאין להם כסף. כמובן שעובדה זו הובילה רבים לשלוח את ילדיהם לבית ספר זה, מבלי שהם מבינים את ההשלכות ארוכות הטווח. בעקבות בית ספר זה הוקמו עוד בתי ספר וכן בית ספר לבנות, דבר שהיה חידוש של תנועת ההשכלה, שכן נשים עד אז לא למדו בקרב היהודים וחונכו ע"י אמהותיהן או ע"י מורים פרטיים. המשכילים ראו חשיבות גדולה להטמיע את תרבות ההשכלה באמצעות הבנות כדי שישפיעו גם על המשך הדורות.

הרצל

- נולד בשנת 1860 בבודפשט שבהונגריה ונפטר בשנת 1904.
- בתחילה חיי הרצל כיהודי מתבולל אשר חיפש פתרונות שונים לבעיה היהודית אך לא פתרון לאומי אחד מהם הוצג במחזהו "הגטו החדש" בה ראה את הפתרון בהתנצרות.¹
- להכרה לאומית הגיע בהדרגתיות כסטודנט החל לגלות סימנים אנטישמים, הרצל החל לעסוק בעיתונאות וב 1891 הוא מתמנה לכתב בעיתון וינאי ידוע. הוא נשלח מטעם העיתון לפריז. בזמן שהותו בפריז מתרחש משפט דרייפוס (1894) הרצל העיתונאי מסקר את משפט דרייפוס בצרפת. משפט דרייפוס שביטא את שיאה של האנטישמיות בצרפת, שנחשבה למדינה מתקדמת, דמוקרטית ותרבותית, זעזע את הרצל וחשף אותו לאנטישמיות ולשנאה הרבה שהייתה בחברה, בשלטון ובצבא הצרפתי.
- משפט דרייפוס** וההתפרצויות האנטישמיות שנלוו לו הוכיחו להרצל כי היהודים לא יכולים להשתלב בחברה הסובבת אותם והיו אחד מהגורמים שעוררו את הרצל להעלות תוכנית לפתרון הבעיה היהודית, אותה פרסם בספרו: "מדינת היהודים – ניסיון לפתרון מודרני של שאלת היהודים", שפורסם בשנת 1896.

"מדינת היהודים"

1. הגדרת הבעיה – הבעיה המרכזית של העם היהודי היא בעיה לאומית, העם היהודי הוא עם ללא מדינה, ובעיה כזו מחייבת פתרון לאומי. **האמנציפציה חזקה את האנטישמיות**, ולא פתרה אותה. האנטישמיות רק תלך ותתחזק לכן אין טעם לנסות להילחם בה. היא לעולם לא תפסיק והיא תהיה בכל מקום בו יהיו יהודים. היא עוברת עם היהודים לארצות השונות.
- הפתרון – הפתרון לבעיית היהודים הוא פתרון **לאומי, מדיני, בטריטוריה כלשהי, בהסכמת המעצמות**. כלומר, הפתרון הוא הקמת מדינה ליהודים, הסכמה בין לאומית והשגת צ'ארטר להתיישבות באזור מסוים (בשלב זה הרצל לא מציין דווקא את א"י).
2. הדרך לפתרון:
 - **טריטוריה** – הפתרון לעם היהודי הוא מציאת טריטוריה מחוץ לאירופה, שאליה יוכלו להתרכז כל היהודים, ושם יוכלו להקים לעצמם מדינה ולנהל את חייהם. ע"פ תפיסתו של הרצל, על העמים לסייע לעם היהודי להשתלב באופן מדיני, מכיוון שגם להם יש אינטרס בעזיבת היהודים את ארצותיהם (הטריטוריה לא חייבת להימצא דווקא בא"י

¹ במחזה תאר הרצל תמונה "אידיאלית" של תהלוכת ילדי ישראל בדרך לכנסיה, שם יעברו טבילה חגיגית, והאפיפיור יקרא "אגרת רועים" בה יגנה את האנטישמיות והיא תעלם..

- **צ'ארטר** – הצ'ארטר הוא זיכיון (אישור) מדיני מהמעצמות חוקי ומאורגן להתיישבות עצמאית בחבל ארץ כלשהו. מדינה ריבונית (עצמאית) היא תנאי קודם לפני התחלת ההתיישבות. הסתננות לא"י לא תפתור את בעיית יהודי הגולה, והעלייה לארץ ישראל חייבת להיות חוקית וגלויה.

- **לצורך הקמת מדינת היהודים, הציע הרצל להקים שני ארגונים:**

אגודת היהודים – גוף שמטרתו לנהל מו"מ מדיני עם ראשי המעצמות הגדולות, למען השגת טריטוריה לעם היהודי ע"פ החוק הבין לאומי. אגודת היהודים תהיה הגוף המוכר כנציגו של העם היהודי ותקבל החלטות עקרוניות לקידום הרעיון הציוני.

חברת היהודים – גוף כלכלי שיפעל למען הוצאה לפועל של התוכנית. תפקידה יהיה לחסל את עסקי הרכוש של היהודים בגולה, ותכין את התשתית להתיישבות בארץ המיועדת. חברת היהודים תסדיר את הפעילות הכלכלית במולדת החדשה.

- **אופי המדינה** – המדינה שתקום תהיה מערבית, חילונית, מודרנית, דמוקרטית ומתועשת והחיים בה יהיו חיי שוויון וצדק. המדינה תתמוך בפועלים, ותשמור על זכויותיהם הסוציאליות

"אלטנוילנד" (ארץ ישנה חדשה) –

ספר נוסף שכתב הרצל, זהו סיפור בדוי שהרצל פרסם בשנת 1902, תחילת הסיפור בשני אנשים, קצין גרמני לשעבר ויהודי מתבולל, שיוצאים לאי בודד באוקיינוס השקט. בדרכם הם עוברים דרך א"י אותה הם רואים כארץ שוממה ונידחת. בשובם, כעבור 20 שנה מהאי בו התבודדו לא"י, נדהמו לראות לפנייהם ארץ פורחת, מפותחת, בעלת תעשייה וחקלאות, תחנות כוח לחשמל, ערים וכפרים. חברה בעלת תנאים סוציאליים מתקדמים, חינוך ברמה גבוהה ועוד.

הרצל רצה להביע בסיפורו הדמיוני את חזונו ואת עומק האמונה שלו במימוש המטרות של התנועה הציונית, וכתב על כך בפתחו של הסיפור: "אם תרצו אין זו אגדה".

בספרו מגלה הרצל חוסר יחס כלפי תרבותו של העם היהודי וכלפי דתו. חופש הדת מודגש בספר וכך גם יחסי שלום ואחוה עם הערבים. השפה המדוברת היא גרמנית והתרבות אירופאית.

דוגמאות לפעילות המדינית של הרצל

למי פנה?	למה פנה דווקא אליהם?	הבקשה	תוצאות המפגשים
<p>גרמניה-</p> <p>פגישה עם הקיסר וילהלם השני</p>	<p>הרצל הניח שהיא תהיה מעוניינת בהחדרת תרבות גרמנית למזרח התיכון וכן-הקמת מרכז יהודי בא"י יסייע לחיזוק ההשפעה הגרמנית באימפריה .</p> <p>*הגירת היהודים לא"י תקל על בעיית האנטישמיות בגרמניה.</p>	<p>שינסה לשכנע את הסולטן העות'מאני לתת רישיון לייסוד חברת התיישבות יהודית בא"י תחת חסות גרמניה.</p>	<p>על אף ההתעניינות שגילה הקיסר כשנפגש עמו בקושטא, שינה הקיסר את דעתו, בפגישתם בי-ם. כנראה פחד לקלקל את קשריו עם התורכים לאחר שהבחין בהתנגדותם הנחרצת</p>
<p>תורכיה-</p> <p>פגישה עם הסולטאן התורכי</p>	<p>לאימפריה העות'מאנית יש חובות והרצל קיווה שהם יסכימו להתיישבות יהודית בא"י תמורת סיוע כספי לממלכתם. כמו כן, היהודים יהיו נתינים נאמנים וישובם ב-א"י יביא להפרחת הארץ ולשגשוג המזרח כולו</p>	<p>צ'ארטר לעלייה והתיישבות בא"י</p>	<p>תחילה התעניין הסולטן, והרצל ניסה לגייס את הכסף הדרוש מעשרי היהודים, אך לא הצליח. הסולטאן הציע להרצל התיישבות בכל רחבי האימפריה מלבד בא"י, אולם הרצל סירב.</p>
<p>בריטניה (אנגליה) -</p> <p>פגישה עם צ'מברליין - שר המושבות הבריטי.</p>	<p>*התיישבות יהודית תביא להפסקת ההגירה היהודית לבריטניה ולהמעטת האנטישמיות בבריטניה.</p> <p>*התיישבות יהודית תחזק את שליטת בריטניה באזור ותסייע להגן על האינטרסים באזור תעלת סואץ.</p> <p>*התיישבות יהודית תיצור אזור חיץ בין הכוחות העות'מאניים בדרום א"י, לכוחות הבריטיים ששלטו במצרים.</p>	<p>צ'ארטר (-זיכיון) להתיישבות יהודית בשטחים בריטיים הסמוכים לא"י (קפריסין וחצי האי סיני).</p>	<p>במהלך המשא ומתן הועלו <u>3 הצעות</u>:</p> <p>1. הרצל הציע את קפריסין אך צ'מברליין התנגד בשל התנגדות האוכלוסייה המקומית.</p> <p>2. הבריטים הציעו התיישבות ב-"אל עריש" שבחצי האי סיני. על אף תמיכת הברון רוטשילד בהצעה, ועדה שנשלחה קבעה כי המקום לא מתאים להתיישבות בגלל חסר מים ובגלל התנגדות המצרים.</p> <p>3. הבריטים הציעו התיישבות באוגנדה במזרח אפריקה. בתחילה הרצל התנגד אך בעקבות פוגרום קישינב ברוסיה החליט להציע לקונגרס את ההצעה שהובילה ל"פולמוס אוגנדה".</p>

ד"ר יהודה לייב פינסקר (1821 - 1891)

היה רופא ומשכיל יהודי, ממנהיגי תנועת חיבת ציון,

נולד למשפחה יהודית משכילה והתחנך באודסה בבית ספר יהודי שהקים אביו, שמחה פינסקר. את השכלתו הגבוהה רכש באוניברסיטת אודסה. תחילה למד משפטים, אך מאחר שבאותם .

במשך יותר מעשר שנים תמך י"ל פינסקר באידאלים של ההשכלה, קרא להשתלבותם של היהודים בארצות מגוריהם וטבע מן השלטונות שוויון זכויות ליהודים.

הפוגרום ביהודי אודסה בשנת תרל"א - 1871 והפרעות ביהודי רוסיה עשר שנים אחר כך - הסופות בנגב - הביאו לשינוי בעמדותיו ושכנעו אותו כי השתלבות היהודים בארצותיהם אינה אפשרית עוד.

הוא האמין כי גילויי האנטישמיות בגרמניה, ברומניה, בהונגריה, ובמיוחד ברוסיה יביאו להתעוררות התודעה הלאומית, ולהבנה של העם "כי מולדת הוא צריך". על רקע זה יש להבין את התפרצותו הסוערת של פינסקר בישיבה של "חברת מפיצי השכלה" באודסה בקיץ תרנ"א - 1881, שבה הטיח בנוכחים כי אי אפשר עוד להמשיך ולהשתעשע ברעיון של הפצת השכלה בקרב היהודים, וכי יש לעשות מעשה ולהיחלץ לעזרתם. את דגל החופש, השוויון והאחוה תבע פינסקר להחליף בדגלו של משה רבנו, ולהכשיר את היהודים לחיים לאומיים בארצם.

פינסקר החליט לפעול - והעלה על הכתב את רעיונותיו בספר שהיה לאחד מכתבי היסוד של הציונות - "אוטואמנציפציה!". שלח את הספר כתב בגרמנית, בתקווה לעורר את יהודי המערב ולשכנעם כי רעיון השוויון וההתבוללות ייכשל בארצות המערב, כפי שנכשל ברוסיה. הספר לא עורר תגובות בקרב יהודי מרכז אירופה ומערבה, אך הוא זכה לתהודה ניכרת בקרב יהודי רוסיה לאחר שאחד העם תירגם אותו לעברית.

"אוטואמנציפציה!" נפתח בתיאור בעיית היהודים - בעיה עתיקת יומין הנוגעת למצבם של היהודים בגלות ולאנטישמיות המלווה אותם לאורך ההיסטוריה. הספר מדגיש את מעמד המיוחד של היהודים - "יסוד זר" בקרב העמים, ולפיכך מושפל ודחוי.

פינסקר, שהיה רופא, הסביר את השנאה ליהודים במונחים של מחלת נפש, "פסיכוזה תורשתית" בשם יודופוביה - פחד מן היהודים.

היהודים מייצגים תופעה חסרת תקדים בהיסטוריה האנושית: עם ללא סממנים של אומה - ללא ארץ, ללא ריבונות וללא לשון משותפת; עם שאינו אלא "רוח רפאים", "מת המתהלך בין החיים" - ובכל זאת אינו מת לגמרי, שהרי בכל שנות הגלות הארוכות הוא "לא חדל להתקיים רוחנית כאומה" והיה עם הרוח - אך משולל חומר. מכאן הפחד מן היהודים, שהביא לשנאת היהודים ולאנטישמיות שאין לה תקנה, וכל ניסיונות היהודים למגר אותה רק גוזלים מהם "זמן וכוחות".

רעיון האמנציפציה ושוויון הזכויות ליהודים נדון לכישלון גם כאשר הוא מתקבל ברמה החוקתית, והיהודים נשארים "יסוד נבדל" החי בחסדי השליט.

פינסקר מוכיח את היהודים כי בסכלותם קיוו לקבל מן העמים את מה שלא היה לעמים מעולם - הומאניות. והעם היהודי שקע במאבק קיומי קשה רק כדי להמשיך את "קיומם העלוב של מיליוני יהודים" - "לא לשם [השגת] ארץ מולדת". במהלך המאבק איבדו היהודים את כבודם העצמי ואת שאיפותיהם הלאומיות: "חסרי המולדת היו לשוכחי מולדת".

אוטואמנציפציה:

"אוטואמנציפציה" קורא לשנות מן היסוד את המצב שבו היהודים תלויים באומות ותולים בהם את אסונותיהם - וגם מפקידים בידי האומות את עתידם. התלכדות לאומית ופעולה של היהודים למען עצמם היא שתביא לישועתם. ובשער הספר הביא פינסקר כסיסמה את דבריו של הלל הזקן: "אם אין אני לי - מי לי? ואם לא עכשיו - אימתי?".

במשך דורות נדד העם היהודי "על פני אוקיאנוס ההיסטוריה הסוער ללא מצפן", ועכשיו הגיעה העת להשתמש במצפן כדי למצוא "בית מולדת בטוח" ולממש את שאיפת היהודים "לאחדות ולעצמאות לאומית-מדינית".

פינסקר שאב עידוד מן התעוררות הלאומית באירופה והניח שגם התחייה הלאומית של היהודים "תמצא לה הסכמה אצל העמים".

ביצוע הפתרון דרש התארגנות כלל יהודית, ומכאן הצעתו של פינסקר להקים "קונגרס לאומי" בהשתתפות "הגדולים והטובים שבכוחותינו" בתחומי המדיניות והכספים, המדע והתקשורת. אלה יאתרו את השטח המתאים לבית הלאומי וידאגו להגירה מאורגנת של היהודים. למימון הפעולה הציע להקים חברת מניות ולארגן התרמה כלל יהודית.

פינסקר האיץ ביהודים להתנער מאדישותם ולעשות מעשה כדי לעזור לעצמם, ואז - ורק אז - "יעזרכם אלוהים".

ספרו של פינסקר, "אוטואמנציפציה", מציג רעיונות דומים לאלו שהעלה בנימין זאב הרצל כעבור 14 שנה בספרו "מדינת היהודים" - מבלי שידע דבר על חיבורו של פינסקר. אך שלא כמו "מדינת היהודים", "אוטואמנציפציה" עוסק בעיקר בהיבט העיוני של הסוגיה, ומציג הסבר חדשני ומקיף לבעיית האנטישמיות ושורשיה ההיסטוריים, בצירוף המסקנה המתבקשת: ריבונות יהודית בארץ כלשהי כמקלט למיליוני יהודים, על דעת האומות ובהסכמתן.

לאחר שאחד העם תרגם את הספר לעברית (1882), התקבל הספר בהתלהבות רבה על ידי אגודות "חובבי ציון", והם ראו בפינסקר מנהיג, ובספרו - מסמך יסוד לרעיון התחייה הלאומית. בהשראת הספר כתב המשורר י"ל גורדון את שירו "עֵדֶר אֶדְנִי", על מצבם העלוב של היהודים, והקידש את השיר לפינסקר.

"אוטואמנציפציה" היה לאחד מכתבי היסוד של הציונות, והוא תורגם לשפות רבות ובהן אנגלית וצרפתית, רוסית וספרדית, וכמובן - ליידיש ולעברית.

רעיונותיו ומעשיו של פינסקר היו גורם מרכזי בעיצוב דמותה של תנועת "חיבת ציון". האידיאולוגיה שהציב הפכה למוטיב המוביל בתנועה הלאומית היהודית המודרנית.